

X A KERESKEDELMI TÁRSASÁGOK JOGI TERMÉSZETE.

[Kül. tekintettel a főbb európai törvényhozásokra.]

Dr. NAGY FERENCZ, budapesti egyetemi magántanártól.

B) *A kereskedelmi társaságok jogi személyisége azoknak külső viszonyait tekintve.*

Hogy a kereskedelmi társaságok külső jogviszonyokban, harmadik személyekkel szemben mindenkor mint tagjaiktól független jogalanyok jelentkeznek, mutatja már azon körülmény, hogy külön, tagjaik nevétől eltérő név, a társasági cég alatt szerepelnek. E név az, melyet a társaság organumai használnak, valahányszor a társulatnak mint ilyennek jogairól és kötelezettségeiről van szó, s ha pl. a közkereseti társaság képviselő tagja saját neve alatt kötne jogügyleteket, ezek már nem volnának a társaság, hanem csak az illető tag ügyletei, feltéve hogy a körülményekből ki nem tűnik, hogy az ügylet mégis a társaság számára kötöttetett¹⁾. Az egyes kereskedő is egy cég alatt köt ugyan jogügyleteket s épen nem okvetlen szükséges, hogy az egyes kereskedő cége azonos legyen annak polgári nevével. Mindazonáltal nagy különbség van az egyes kereskedő cége és a társasági cég között. Egy kereskedelmi társaság az egyes tagok nevétől különböző cég nélkül nem is képzelhető²⁾, miglen az egyes kereskedőnél a cég csak kivételesen lehet a tulajdonos nevétől különböző³⁾. Az egyes kereskedő jogilag ugyanazon eredményre fog jönni, akár a cég, akár pedig polgári neve alatt köt ügyleteket, ellenben egy kereskedelmi társaság szabályszerint nem használhatja tagjainak polgári nevét, ha maga akar jogosítva és kötelezve lenni. Egy kereskedelmi társaság még oly jogügyleteket is köt cége alatt, melyek nem kereskedelmiek, akár tartozzék a névalírás a solennitásokhoz, akár nem. Így pl. mindennemű ingatlanokra vonatkozó ügyletek a társaság cége alatt köttenek s a telekkönyvbe a társasági cég jegyeztetik be. Ellenben az egyes kereskedő cége alatt rend-

¹⁾ L. magy. k. t. 90. §. 2. bek., német k. t. 114. cz. 2. bek.

²⁾ Ha A. és B. társaságot alakít s a társaság cége (A. és B.), ez azért nem A. és B. tagoknak neve, mert sem A-t, sem B-t nem hívják (A. és B)-nek.

³⁾ L. magy. k. t. 11., 12. §§., német k. t. 16., 22. sz.

szerint csak kereskedelmi ügyleteket köthet s a czég használata nevezetesen oly jogügyleteknél, melyeknél a polgári névaláírás szükségképen megkívántatik, az ügylet hatálytalanságát vonja maga után⁴⁾. Ugyanazért ha az egyes kereskedő ingatlanokat szerez, nem a czég, hanem egyedül polgári neve jegyeztetik be a telekkönyvben⁵⁾. Hogy az egyes kereskedő czége alatt perelhet és perelhető-e, legalább nálunk kétségtelen⁶⁾, azonban ez csak kereskedelmi ügyre nézve lehetséges, miglen a kereskedelmi társaságokra nézve kétséget nem szenved, hogy czégük alatt akár kereskedelmi akár nem kereskedelmi ügy alapján felperesi és alperesi minőségben perben állhatnak⁷⁾. Az egyes kereskedő czége és a társasági czég közti különbség kitünik a czég történeti fejlődéséből is. Ugyanis a czég története szorosan összefügg a kereskedelmi társulatok történetével⁸⁾, s hosszú időn át csak a kereskedelmi társulatok birtak külön czéggel, a mint hogy pl. még a Code de Commerce, az olasz, hollandi s más kereskedelmi törvények egyéni czégről említést sem tesznek, hanem csak társasági czéget ismernek.

A társasági czég ezen különbsége szemben az egyéni czéggel, csak onnan magyarázható, hogy míg az egyéni czég nem az üzlet mint jogalany neve⁹⁾, hanem mögötte alanyképen az egyes kereskedő áll: addig a társasági czég a társaságnak mint ilyennek, mint jogi személynek képviselője, nem pedig az egyes a társaságot alkotó tagok neve. Ha a társasági czég csak a tagok neveinek rövidítése volna, mint azt Gerber¹⁰⁾, Auerbach¹¹⁾ s mások akarják, akkor reá nézve ugyanazon szabályok állanának mint az egyéni czégre nézve, a mi pedig határozottan nem úgy van, mint azt még látni fogjuk.

Eltekintve azonban a társasági czégtől, mint a kereskedelmi társaságok nemcsak kereskedelmi, hanem voltaképen polgári nevétől, a kereskedelmi társulatok jogi személyisége kitünik különösen, midőn azoknak jogképességéről van szó.

Ha a tagok volnának az alanyok, kétségkívül egyedül az ő jogképességük jöhetne számba, a mint pl. a közönséges

⁴⁾ L. Hahn Fr. i. m. I. 82. l.

⁵⁾ L. Anschütz-Völderndorff i. m. II. köt. 237. l.

⁶⁾ L. a kereskedelmi eljárást szabályozó igazs. min. rendelet 9. §-át.

⁷⁾ L. magy. k. t. 63. §.

⁸⁾ L. Endemann id. m. 76. l., Gelpcke i. h. 166. l., Brinckmann i. m. 21. §., Dietzel Jahrbuch des gemeinen deutschen Rechts. IV. k. 227. s k. l., Anschütz-Völderndorff i. m. I. köt. 135. s k. l.

⁹⁾ Ezt állítja Endemann i. m. 77. l. 15. jegyz.

¹⁰⁾ L. D. Privatrecht. 196. §. 4. jegyz.

¹¹⁾ L. i. m. 58. l.

societasnál ez tényleg úgy van. E helyett azt találjuk, hogy a kereskedelmi társaságoknál az egyes tagok jogképességének hiánya vagy korlátoltsága semmi tekintetbe nem jön, hanem hogy a kereskedelmi társaságok önálló, tagjaiktól független jogképességgel bírnak¹²⁾. Ha ennél fogva pl. a tételes jog megtiltja azt, hogy külföldiek, zsidók, tulajdonul vagy zálogul ingatlanokat szerezhessenek, a mint az régebben különösen nálunk volt, úgy mégis a kereskedelmi társaság ingatlanokat fog szerezhetni, daczára, hogy tagjai között külföldiek vagy zsidók vannak. Az előbbi magyar váltótörvény szerint nők váltóképességgel nem bírtak¹³⁾; ha mindazonáltal egy nő tagja volt egy kereskedelmi társaságnak, ezen körülmény a társaság váltóképességére befolyást nem gyakorolt. Épúgy kétségtelen, hogy egy kereskedelmi társaság végrendelet alapján örökölhet, daczára, hogy esetleg valamely tételes intézkedés értelmében egyes tagok örökösödési képességgel nem bírnak stb.

A jogképesség közelebbi terjedelme tekintetében különösen fontos előttünk az, hogy a kereskedelmi társulatok ingatlanokra tulajdont s egyéb jogokat szerezhetnek. A mennyiben, mint nálunk s egyebütt, ezen az ingatlanokra vonatkozó jogok csakis telekkönyvi bejegyzés után szerezhethők, kétséget nem szenved s már többször volt alkalmunk hangoztatni, hogy a társasági czég s nem a tagok neve jegyeztethetik be a telekkönyvbe. Ha a tagok volnának az alanyok, egyedül az ő nevük szerepelhetne a telekkönyvben s ugyanaz állna akkor is, ha a társasági czég nem volna a társaság mint ilyennek neve, hanem csakis a tagok rövidített kereskedelmi neve. Ez esetben a társasági czéget époly kevésbé lehetne bejegyezni, mint az egyes kereskedő czégét. Azt lehetne ugyan mondani, hogy a kereskedelmi társaságoknak e tekintetben épen kiváltságuk van, s ha a czég is jegyeztetik be, ez mégis csak annyit jelent, hogy a tagok vannak bejegyezve tulajdonosok vagy zálogbirtokosok gyanánt. Hogy azonban ily feltevés semmi alappal nem bír, kiténik azon körülményből, hogy a tagok folyton változhatnak, anélkül hogy a telekkönyvben bármí változás történnék. A tagok mind kiléphetnek, helyükbe újak jöhetnek s mégis az eredeti bejegyzés fenmarad. Ha a czég bejegyzése nem jelentene mást, mint a tagok kollektív nevének bejegyzését, úgy

¹²⁾ L. magy. k. t. 63. §.: „A kereskedelmi társaságok czégük alatt jogokat szerezhetnek, kötelezettségeket vállalhatnak, ingatlan javakra tulajdont s egyéb jogokat szerezhetnek, felperesi és alperesi minőségben perben állhatnak“. — Német k. t. 111., 164. és 213. sz., német szövetségi törv. 11. §., osztr. szövetségi törv. 12. §.

¹³⁾ L. 1840 : XV. t.-cz. I. rész 9. §.

ezen kollektiv megjelölés mégis csak a jelenlegi, még pedig valamennyi jelenlegi tag megjelölése lehetne.

„Wollte man die Firma — mondigen helyesen Sicherer — eine collective Bezeichnung der gegenwärtigen und künftigen, oder auch als nur der künftigen oder nur der verbleibenden Gesellschafter fassen, so würde damit der oberste Grundsatz aufgehoben, auf welchem das System der öffentlichen Bücher beruht, der Grundsatz nämlich, dass zur vertragsmässigen Uebertragung von Eigenthum und Miteigenthum die Eintragung in die öffentlichen Bücher erforderlich sei“.^{13a)}

Ugyanazért nem is lehet a cég telekkönyvi bejegyzését „ein durch das Handelsregister zu ergänzendes Referens“ gyanánt felfogni, mint azt Gerber teszi¹⁴⁾. Ezen felfogás már azért is helytelen, mert pl. a részvénytársaságnál a tagok nevei nem is jegyeztetnek be a kereskedelmi cégjegyzékbe, ennél fogva a telekkönyvi bejegyzés a cégjegyzékből ki sem egészíthetnének. A többi kereskedelmi társaságoknál a tagok nevei a cégjegyzékbe bevezetettnek ugyan (a szövetkezeteknél csak a névjegyzék benyújtásáról van szó), de mi történik akkor, ha pl. a tagok változásainak bejegyzése elmulasztatik? Ha a telekkönyvi bejegyzés csakugyan a kereskedelmi cégjegyzékből kiegészítendő, akkor a cégjegyzékben be nem jegyzett tag kétségtől joggal nem bír az ingatlanra vonatkozólag s ily jogot adott esetben tagtársai ellenében nem is gyakorolhat. De hisz' akkor ellenkezésbe jövünk a kereskedelmi törvény azon intézkedésével, mely szerint a cégjegyzékben be nem jegyzett tény még mindig érvényesíthető, a mennyiben igazolni lehet, hogy ezen tény az előtt ismeretes volt, a ki ellen azt érvényesíteni akarjuk¹⁵⁾. Már pedig a többi tag igen jól tudja, hogy a be nem jegyzett tag épúgy tag, mint ők maguk! Ha pedig megengedjük azt, hogy a be nem jegyzett tag az ingatlanra nézve épúgy legyen jogosítva mint a bejegyzett tagok, akkor a telekkönyvi bejegyzés éppen nem egészíttetik ki a cégjegyzék által, de akkor egyszersmind ellenkezésbe jövünk a telekkönyv vezérelvével is, mely szerint csak telekkönyvi bejegyzés ad jogot valamely ingatlan tekintetében!

Ebből kitűnik, hogy csak azon álláspont lehet helyes, mely szerint a cég bejegyzése a telekkönyvben a társaság mint ilyennek tulajdon vagy más jogát jelenti, nem pedig a tagok jogát. Hová is jutnánk, ha a telekkönyvi hatóságokak mindig figyelniök kellene a cégjegyzékre?! Oly bonyodalmak keletkeznének, hogy, ha már a tagok vannak jogosítva az ingatlanra nézve, semmivel sem volna indokolva az, hogy a társaság cége, s nem a tagok polgári neve jegyeztessék be!

^{13a)} L. i. m. 112. l.

¹⁴⁾ L. D. Privatrecht. 196. §. 4. jegyz.

¹⁵⁾ L. magy. k. t. 19. §. 2. bek.

Hogy csakugyan a társaság maga az ingatlanok tulajdonosa, s nem az egyes tagok, kitűnik még a következőből: kétségtelen ugyanis s a törvényhozás által is el van ismerve, hogy a tagok illetőségüket a társasági vagyron tekintetében másra átruházhatják¹⁶⁾. Valjon ezen átruházás a tagok személyes jogainak átruházásával történik-e vagy a nélkül, itt tekinteten kívül esik. Ha már most a társasági ingatlanokra nézve a tagok volnának az alanyok, a midőn illetőségük az ingatlanok is egy bizonyos osztatlan részét tartalmazná: mindenütt, hol a telekkönyvi intézménnyel kapcsolatban az ingatlanokra vonatkozó jogok átruházása bizonyos formalitásokhoz van kötve, ezen formalitások a tagok illetőségének átruházásánál is megtartandók volnának, névszerint az új tulajdonos a telekkönyvbe is be volna vezetendő, különben az illetőség átruházása nem volna teljes. Hogy ez tényleg történnék, vagy a törvényhozás által követeltetnék, arról szó sincs. A részvények átruházása, ha bemutatóra szólnak, egyszerű átadást¹⁷⁾, ha névre szólnak, engedmény vagy forgatmány és a társasági részvénykönyvbe leendő bevezetés által¹⁸⁾ történik. Hogy a közkereseti vagy szövetkezeti tag illetőségének átruházása minő modalitások között eszközlendő, a törvény nem intézkedik; hogy azonban, feltéve hogy a társaság ingatlanokkal bír, az átruházás joghatályához telekkönyvi bekebelezés nem szükséges, kétségtelen. Ez különben lehetetlen is volna, mert hogy ez történhessék, a tagoknak már be kellene jegyezve lenniök a telekkönyvben¹⁹⁾. Ha pedig a tagok illetőségének átruházásához telekkönyvi bekebelezés nem szükséges, akkor a tagok illetősége nem is ingatlan természetű, mert különben a bekebelezés szükséges volna. Tényleg a Code civil a kereskedelmi társulatok tagjainak illetőségét az ingókhhoz számítja, még ha a társaság ingatlanokkal is bír²⁰⁾, a mi másként meg nem magyarázható, mint hogy ezen illetőség nem más mint követelés és pedig követelés a társaság mint tulajdonos ellenében. —

A kereskedelmi társaságok képesek lévén harmadik személyekkel jogviszonyokba lépni, jogokat szerezni és kötelezettségeket vállalni: ebből szükségképen következik, hogy ők a szerzett jogokat adott esetben bíróilag érvényesít-

¹⁶⁾ L. magy. k. t. 76. §. 2. bek.: „Ha az egyik társasági tag valakit illetőségében egyoldalulag részesít vagy illetőségét másra átruházza“ stb. — A részvények átruházásáról l. k. t. 172. s k. §. A szövetkezetekre nézve l. 238. §.: „A mennyiben az alapszabályok másként nem intézkednek, a szövetkezeti tag egyes vagy minden üzlet részét (s az ezekkel járó tagsági jogokat) az igazgatóságnál történt bejelentés mellett, másra átruházhatja“.

¹⁷⁾ L. magy. k. t. 172. §.

¹⁸⁾ L. k. t. 173. §.

¹⁹⁾ L. osztr. polg. tvk. 432. §.

²⁰⁾ 529. cz. L. első fejezet.

hetik is, épúgy mint vállalt kötelezettségeik alapján bíróilag megtámadhatók. E tekintetben ismét oly nomenklaturákkal találkozunk, melyek a kereskedelmi társaságok jogi személyisége mellett szövegesen tanuskodnak. Ugyanis akár felperesi, akár alperesi minőségben lépjen fel a társaság, mindig a társaságról mint ilyenről van szó, és nem a tagokról; a társaság maga bír u. n. *persona standi in judicio*-val, (akturátussal) s mindkét esetben ugyanazon perbeli szabályok jönnek alkalmazásba, mint ha jogi személyek állanak perben; pedig ha a tagok volnának az alanyok, akkor a *per társaság* (*litisconsortium*) elveit kellene alkalmazni, mely a közönséges *societas*-nak megfelel.

Hogy a kereskedelmi társaságok, midőn perben állanak, csakugyan azonos tekintetek alá esnek, mint a jogi személyek, kitűnik mindenekelőtt abból, hogy önálló, a tagok illetőségétől különböző bírói illetőséggel bírnak, mely rendszert ott szokott lenni, hol a társaság székhelye van²¹⁾ (*forum domicilii*), s hogy a hitelező a társaságot magát rendszerint csakis saját illetékes bírósága előtt perelheti be, nem pedig az egyes tagok lakhelyén. Ha az egyes tagok volnának az alanyok, akkor teljesen fölösleges volna a társaság külön illetőségét megállapítani, az illetőség tekintetében rájuk nézve ugyanaz állván, mi *per társaságról* általában áll, t. i.: „ha az alperesek különböző törvényhatóság területén laknak: felperes az alperesek illetékes bíróságai közül bármelyiket választhatja²²⁾“. Azt mondja ugyan Auerbach:

„Dass die Gesellschafter in Societätsangelegenheiten auch dem Gerichtstande jenes Ortes (t. i. a társaság székhelyének bírósága) sowie dem dort geltenden Rechte unterworfen sind, ist dem Gesellschaftsbetriebe nicht eigenthümlich. Denn für alle Rechtsgeschäfte gibt ja deren Erfüllungsort die Norm für die Competenz des Gerichtsstandes und das in Anwendung zu kommende örtliche Recht ab. Für die aus einem fortlaufenden Geschäftsbetriebe entspringenden Verbindlichkeiten hat aber allgemein der bleibende Sitz desselben als Erfüllungsort zu gelten.“^{22a)}

Auerbach szerint tehát a kereskedelmi társulatok illetősége nem más mint *forum solutionis s. contractus* — a mi egészen téves felfogás. Elismerjük ugyan, hogy a kereskedelmi társulatoknál is lehetséges egy *forum contractus*, épúgy mint más személyeknél, ez azonban csak kivételes.

²¹⁾ L. német k. t. 111., 164. és 213. cz., német szövetségi. törv. 11. §., osztr. szöv. t. 12. §.: „Ihr ordentlicher Gerichtsstand ist bei dem Gerichte, in dessen Bezirke sie (t. i. a társaság) ihren Sitz hat. — Code de procedure civile 69. cz.: „Seront assignés . . . b) les sociétés de commerce, tant qu'elles existent, en leur maison sociale.“ A magyar k. t. a kereskedelmi társulatok illetőségéről nem szól. L. azonban 1868: 54. t.-cz. 33. §., mely szerint a kereskedelmi társulatok illetősége a telep fekvése által határozatlik meg, telep alatt kétségtelül a társaság székhelye értetvén.

²²⁾ L. 1868: 54. t.-cz. 32. §.

^{22a)} L. i. m. 58. l.

illetőség, mely mellett kell, hogy egy rendes illetőség is létezzék s ez éppen a forum domicilii. Már pedig ha a tagok rendes illetőségű bírósága előtt a társaságot nem lehet perelni, nem marad más hátra, mint a társaságnak magának is rendes illetőséget adni. De külföldben sem lehet a társaság székhelyét mindig teljesítési helynek tekinteni, mert egy ügyet nemcsak a társaság székhelyén, hanem más helyen is teljesíthető. Ha Auerbach nézetét elfogadjuk, akkor ugyanazon ügyletből két forum contractust kellene felvenni, a mi lehetetlenség.

A társaság mint ilyen perelvén és pereltetvén, s nem az egyes tagok mint pertársak, ebből következik, hogy a perbeli cselekmények csak a társaság jogszzerű képviselői által teljesítendő²³⁾ s hogy oly perbeli cselekmény, melyet egy tag mint ilyen, azaz nem mint a társaság képviselője eszközöl, a társaságra nézve hatálytalan, nem lévén ez esetben helye még annak sem, hogy a fenforgó körülmények alapján bizonyíttassék, miszerint az illető tag mégis a társaság részére cselekedett.

Igy nevezetesen a perbeli meghatalmazás a közkereseti és betéti társaságnál egyedül a képviselő tagok²⁴⁾, a részvénytársaságnál és szövetkezetnél egyedül az igazgatóság által adható, még pedig csak a társaság czége alatt. Nem szükséges tehát, hogy a meghatalmazás valamennyi tag által legyen aláírva²⁵⁾, (a részvénytársaságnál ez nem is volna lehetséges), sőt ha egy tag a képviseletből ki van zárva, ő a meghatalmazás kiállításánál közre sem működhetik. Ha a társulat egyedül a tagok pertársasága volna, a meghatalmazásnak valamennyi tagtól kellene származnia, tekintet nélkül arra, vajon képviselő tag-e vagy nem?

²³⁾ L. k. t. 93. §. 1. bek., 186. §. 1. bek. 1868: 54. t.-cz. 84. §.

²⁴⁾ L. Anschütz-Völderndorff i. m. II. 239. l.

²⁵⁾ L. a drezdai fötörvény²⁶⁾ szék egy 1865. márczius 20-án kelt döntvényét (Busch-féle Archiv VIII. k. 61. l.) mely így szól: „Die vorige Instanz hat dem genannten Sachwalter aufgegeben, dass er von sämtlichen Inhabern der Firma R.Th. & Comp. unterzeichnete Vollmacht oder ein Zeugnis, dass Kläger der alleinige Inhaber dieser Firma sei, bebringe. Die hiergegen gerichtete zweite Beschwerde der Kläger hat als völlig unbeachtlich nicht angesehen werden können, da man der Ansicht der vorigen Instanz, dass durch die Vorschrift des deutschen Handelsgesetzbuches, dass jeder einzelne Gesellschaftsinhaber die ganze Gesellschaft verpflichte, die specielle Bestimmung der allg. Proc. O. Tit. VII. §. 1., wonach Prozess vollmachten von sämtlichen Theilhabern zu unterschreiben seien, nicht aufgehoben worden sei, nicht beizutreten vermag. Denn zufolge Art. 111 verbunden mit Art. 117 des allg. D. Hgb. kann nicht nur eine offene Handelsgesellschaft unter ihrer Firma vor Gericht klagen und verklagt werden, sondern es ist auch jeder einzelne Gesellschafter, welcher von der Befugnis, die Gesellschaft zu vertreten nicht ausgeschlossen ist, berechtigt und verpflichtet, die Vertretung der Gesellschaft in Rechtsstreitigkeiten zu übernehmen. Durch diese Vorschrift ist der offenen Handels-

Pertársaság, különösen szenvedő pertársaság esetében a pertársakat illető kézbesítések valamennyi pertárs kezéhez kell hogy történjenek. Ez áll különösen a keresetre hozott első végzésről, de egyéb kézbesítésekről is, ha a pertársak megbízottakat nem rendeltek²⁶⁾. Ebből is kiténik, hogy a kereskedelmi társaságok nem pertársaságok, mert a kereskedelmi társaságokat illető kézbesítések egyedül azok képviselőinek kezéhez történhetnek, még pedig, ha egy társaságnak több képviselője van, elegendő, ha csak egy képviselő kezéhez történik a kézbesítés²⁷⁾. E tekintetben is tehát a kereskedelmi társulatok ugyanazon szabályoknak vannak alávetve, mint más jogi személyek²⁸⁾.

A pertársaságnál továbbá szabály, hogy minden pertárs külön használhatja támadási, védelmi és bizonyítási eszközeit, minden pertárs maga viseli makacsságának következményeit, minden pertárs külön és tekintet nélkül a többi pertársakra, oly lépéseket tehet, melyek ő reá nézve a per közvetlen elintézését vagy továbbvitelét célozzák, mely okból egy pertárs maga személyében egyezséget köthet, valamennyi pertárs által használt valamely bizonyítási eszközről lemondhat, maga személyében külön kifogásokkal élhet, épúgy mint több pertárs közül mindegyik ellen is emelhetők külön kifogások, úgy hogy a közös eljárás daczára minden egyes pertársra nézve végre különböző ítélet hozathatik²⁹⁾. Csak osztatlan követelések tekintetében gondoskodott az uralkodó tan arról, hogy a bizonyítási eljárás, valamint a bírói eldöntés egységes legyen³⁰⁾.

Mindez a kereskedelmi társulatok tekintetében nem áll. A társulat jogszerű képviselője által véghezvitt bármilyen perbeli cselekmények közvetve valamennyi tagra hatnak ki; ha többen együtt képviselik a társaságot, valamennyi képviselőnek közösen és egyértelműen kell eljárnia s az egyik kép-

gesellschaft, welche unter ihrer Firma als Klägerin auftritt, oder als Geklagte belangt wird, die persona standi in judicio zugeschrieben, mithin insoweit die früher in Sachen befolgte Rechtsansicht, dass eine Handelsgesellschaft nur als eine societas im Sinne des römischen Rechts, deren Mitglieder gemeinschaftlich klagen und verklagt werden können, und als Litisconsortien die Prozessvollmachten gemeinschaftlich auszustellen und zu vollziehen haben, anzusehen sei, abgeändert worden. Man hat daher die Anordnung der vorigen Instanz, dass der Sachwalter der Kläger eine von sämtlichen Inhabern der klagenden Firma unterzeichnete Vollmacht beizubringen habe, in Wegfall gebracht“.

²⁶⁾ L. 1868 : 54. t.-cz. 259. §.

²⁷⁾ L. k. t. 93. §. 2. bek., 186. §. 2. bek.

²⁸⁾ L. 1868 : 54. t.-cz. 259. §-a végén.

²⁹⁾ L. Renaud i. m. 163. l., Voigtel Löhr-féle Central-Organ V. köt. 352. l. Hogy ezen szabályok a magyar perrendtartásban is állanak, kiténik az 1868 : 54. t.-cz. 162. és 289. §§-aiból.

³⁰⁾ L. Voigtel az előbb id. helyen.

viselő beismerése, makacssága, felebbvitele stb. az egész perre nézve döntő. Ez áll nevezetesen az eskü tekintetében is. Pertársaság esetében minden pertárs (legalább osztható követeléseknél) külön fogadhatja el, kínálhatja és visszakinálhatja az esküt és külön esküszik, (feltéve hogy a pertársak közös esküttevőt nem rendeltek, vagy rendelni kötelesek nem voltak, mint pl. ha több örökös az örökhagyó perét viszi) s az egyik pertárs esküje a többi pertársra nem hat ki³¹⁾. Másként a kereskedelmi társaságoknál. Ezeknél az eskü elfogadása, kínálása és visszakinálása épúgy történik a képviselő tagok illetve igazgatóság által, mint bármely más perbeli cselekmény³²⁾, az eskü letetésére nézve pedig ugyanazon szabályok állanak, mint a jogi személyekre nézve általában. Valamint tehát az utóbbiaknál az előjárók vagy képviselők esküsznek, természetesen in animam propriam, úgy a kereskedelmi társulatoknál is az igazgatóság ill. a képviselők esküsznek a társaság (és nem a tagok) nevében, bár saját meggyőződésük szerint³³⁾. A részvénytársaságnál és a szövetkezethöz tehát a részvényesek, ill. szövetkezeti tagok, úgyszintén a közkereseti társaságnál a képviselőből kizárt, a betéti társaságnál a kútagok nem esküdhetnek, utóbbiak már azért sem, mert ők a társaság vagyona fölött semmiképen nem intézkedhetnek, az eskütétel pedig ilyenmő intézkedést kétségtelenül involvál³⁴⁾.

Ha a közkereseti és betéti társaság több képviselő taggal, illetve a részvénytársaság és szövetkezet több igazgatóval bír, az ellenfélnek jogában leendő azon képviselőtől ill. igazgatótól az esküt követelni, ki az illető cselekményt teljesíté, vagy ki

³¹⁾ L. Endemann Civilprocessrecht 785. s. k. l. Voigteli. h. 347. s. k. l. Sichereri. m. 34. l.

³²⁾ L. Anschütz-Völderndorff i. m. II. 252. l., Hahn Fr. i. m. I. 376. l.

³³⁾ L. német k. t. 232. cz.: „Eide Namens der Gesellschaft werden durch den Vorstand geleistet“; német szövetk. törv. 22. §., osztr. szöv. törv. 20. §. A magyar k. t. az eskü iránt mitsem tartalmaz, úgyszintén a német k. t. mitsem a közkereseti és betéti társaság esküjére nézve.

³⁴⁾ L. a német bír. ker. ftvszék egy. 1874. november 5-kén kelt döntvényét (Entscheidungen des R. O. H. G. XV. köt. 6. és 7. lap közölve A páthy által is: keresk. jog 344. l.), valamint ugyanazon főtvszék egy. 1877. február 3-án kelt döntvényét, mely utóbbi következőleg hangzik: „Wie überhaupt die Eidesverweigerung wie die Eidesleistung einen Dispositionsact enthält, welcher regelmässig nur von Demjenigen vorgenommen werden kann, welchem die freie Disposition über das Streitsobject zusteht, so hat namentlich im Gesellschaftsrecht der Satz Anerkennung gefunden, dass das Recht und die Pflicht zur Eidesleistung über Geschäftsangelegenheiten durch die Befugnis, die Gesellschaft durch Rechtsgeschäfte zu verpflichten bedingt ist. Mag auch die Bestimmung, dass Eide Namens einer Actiengesellschaft, sowie Namens einer Genossenschaft nur von dem Vorstande geleistet werden können, eine analoge Anwendung auf offene Handelsgesellschaften nicht leiden, so fehlt es doch nicht an näher liegenden Analogien. Namens einer Liquidationsfirma sind Eide nur von den sie vertretenden Liquidatoren zu leisten, nicht von den

általában arról tudomással bír³⁵⁾; ha pedig az ellenfél azt nem teszi, maguk a társaság képviselői (illetve a bíróság) határozzák meg, kik esküdjenek a társaság nevében³⁶⁾; semmi esetre azonban nem szükséges, hogy valamennyi képviselő vagy igazgató esküdjék. Hogy szám szerint hányan esküdjenek, az nagyon vitás, s az egyes jogrendszerekben különböző; minden esetre két tag kell, hogy esküdjék³⁷⁾. Ha valjon az igazgatóság tagjai, illetve a képviselő tagok az illető tényről tudomással bírnak-e vagy nem, valjon az illető tény tőlük származik-e vagy pl. egy előbbi igazgatóságtól vagy képviselőtől, az teljesen közömbös, a szabály az lévén, hogy a társaság mindenkor igazgatói vagy képviselői esküdjenek³⁸⁾. A per folyama alatt a társaság valamennyi tagja megváltozhatott, s mégis az eskütétel időpontjában a társaságot képviselő tagok vagy igazgatók esküsznek, nem ugyan de veritate, hanem de credulitate³⁹⁾. Ez is mutatja, hogy a

Theilhabern der in Liquidation getretenen Firma, wiewohl die letzteren die Eigenthümer des Gesellschaftsvermögens (?) und für die Gesellschaftsschulden persönlich verpflichtet sind, die Liquidatoren bestellen und abberufen, ihnen auch bindende Anweisungen ertheilen können. Auch bei Streitigkeiten von Commanditgesellschaften kann der Commanditist keine Eide für die Gesellschaft leisten. Der von der Vertretung ausgeschlossene Theilhaber einer offenen Handelsgesellschaft hat eine dem Commanditisten analoge Stellung, nur mit dem Unterschiede, dass er für die Gesellschaftsschulden mit seinem ganzen Vermögen haftet, während der Commanditist nur auf Höhe der Einlage haftet. Aus denselben Gründen wie der Theilhaber einer in Liquidation getretenen Firma und der Commanditist, kann auch der von der Vertretung ausgeschlossene Theilhaber einer offenen Handelsgesellschaft, so wenig er die Gesellschaft durch Rechtsgeschäfte verpflichten kann, in Processen der Gesellschaft Eide Namens derselben leisten. Die Eidesverweigerung enthält ebenso eine Disposition über das Gesellschaftsvermögen, wie die Verpflichtung durch ein Rechtsgeschäft. Gesellschafter, welche nicht berechtigt sind, die Gesellschaft durch Rechtsgeschäfte zu verpflichten, können auch nicht durch Eidesverweigerung die Sachfälligkeit der Gesellschaft im Prozesse herbeiführen“. (L. Entscheidungen des R. O. H. G. XXI. köt. 344. l. és Seuffert-féle Archiv 33. köt. 117. l.)

³⁵⁾ L. Anschütz-Völderndorff i. m. II. 253. 525. l. — ³⁶⁾ 1868: 54. t.-cz. 226. §. — ³⁷⁾ L. Renaud i. m. 599. l. — ³⁸⁾ L. Renaud i. m. 595. l.

³⁹⁾ L. Renaud i. m. 596. l.; l. a német bír. ker. ftvs zék egy, indoklásában különben gyenge döntvényét (Entscheidungen IX. köt. 17. l.): . . . „Der Art. 111 des H. G. B. bestimmt, dass die offene Handelsgesellschaft unter ihrer Firma, d. h. in ihrer Eigenschaft als offene Handelsgesellschaft klagen u. verklagt werden könne. Diese Vorschrift, welche im engen Zusammenhang mit den auf der Anerkennung des Gesellschaftsvermögens als eines juristischen Ganzen beruhenden Art. 119—122. steht, bringt es begriffsmässig mit sich, dass wenn eine solche Gesellschaft im Prozesse als Partei auftritt, die einzelnen Gesellschafter nicht genannt zu werden brauchen, dass ferner ein Wechsel in der Person der Gesellschafter während der Dauer des Prozesses für diesen letzteren und überhaupt in der Regel in processualischer Hinsicht unerheblich bleibt; ähnlich wie die in demselben Artikel zugelassene Eintragung eines

társaság nem a tagok pertársasága, mely utóbbinál a pertársak mindvégig ugyanazok, vagy melynél, ha egy társ a pertől visszalép, a per csak a többire nézve foly⁴⁰⁾.

Ha több tag vagy igazgató van kijelölve mint esküttevő, akkor valamennyi esküttevő hasonló értelmű esküt tartozik tenni. Ha egyik is közülök az esküt le nem teszi, ez a társaságra nézve a per elvesztését vonja maga után⁴¹⁾ — egy szabály, mely a pertársaságnál nem áll, hol miként láttuk, az egyik pertárs esküje a többi pertársra nem hat ki. —

Egyike a legfontosabb kifogásoknak, melyeket az alperes a felperes ellenében érvényesíthet: a beszámítás (compensatio) kifogása. E tekintetben ismét oly mozzanattal találkozunk, mely a kereskedelmi társulatok jogi személyiségét határozottan érvényre juttatja. Ugyanis ha a kereskedelmi társulatok nem volnának egyebek, mint közönséges magánjogi társaságok, úgy hogy a társaság activ és passiv követelése a tagokat illetnék: az adós a társaság ellenében teljes joggal számíthatná be azt, a mivel neki a társaság tagjai tartoznak, s ugyanazt tehetné a társaság a hitelezővel szemben, ha a tagoknak van követelésük a hitelező ellen⁴²⁾, mert hisz' midőn a kölcsönös követelés és tartozás azonos személyeket illet, egyéb feltételek mellett, a beszámítás mindig lehetséges.

A beszámítás ezen lehetősége azonban a kereskedelmi társaságoknál tényleg fenn nem forog: „a társaság tartama alatt ennek adósa sem egészben, sem részben nem számít-

Grundstücks auf den Namen der Gesellschaft in das Hypothekenbuch ohne Rücksicht auf den Wechsel der Gesellschafter ihre Wirksamkeit behält, für die jeweilig die Gesellschaft bildenden Personen gilt, und diese bei dem Grund- und Hypothekenbuch zur Verfügung über das Grundstück berechtigt. Darin mag eine Abweichung von den für die civile Gesellschaft geltenden Grundsätzen liegen: dieselbe erklärt sich jedoch nicht aus dem Charakter der offenen Handelsgesellschaft als einer juristischen Person (?), sondern daraus, dass bei der offenen Handelsgesellschaft das Gesellschaftsvermögen, obwohl nicht wie bei den juristischen Personen im gewöhnlichen Sinne einer fingirten Persönlichkeit gehörend, doch als ein, freilich nur den Gesellschafter gehöriges juristisches Ganzes (!) angesehen wird. — Aus der Vorschrift, dass die offene Handelsgesellschaft unter ihrer Firma klagen und verklagt werden kann, ergibt sich zugleich unmittelbar die Beantwortung der Frage, welcher Zeitpunkt der entscheidende sei, wenn von einer solchen Gesellschaft in einem von ihr geführten Prozesse kraft Gesetzes oder richterlichen Urtheils von allen (?) Gesellschafter ein nothwendiger Eid (der vorliegenden Art) zu leisten ist. Massgebend muss der Zeitpunkt sein, in welchem der Eid zu leisten ist, denn die einer Partei obliegende, eine Stellvertretung nicht zulassende processuale Handlung muss und kann doch nur von den Personen vorgenommen werden, welche zur Zeit der Vornahme als die Partei (!) erscheinen, in dem vorausgesetzten Falle also nur von den Personen, welche zur Zeit der Eidesleistung die Gesellschafter sind“ stb.

⁴⁰⁾ L. Sicherer i. m. 106. l.

⁴¹⁾ L. Voigtel i. m. 342. l. — ⁴²⁾ L. Dernburg Theorie und Geschichte der Compensation. 444. l.

hatják be a társaságnak azt, mit az egyes tagok ellen követelhetnek. . . . Hasonlag nincs helye a beszámításnak az egyes tag magánkövetelései és adósának a társaság elleni követelései között, ha az utóbbi a társaság ellen intézi követelését, feltéve hogy a társasági tag követelése a társaságra át nem ruházott⁴³⁾. El van ez ismerve úgyszólván minden nemzet kereskedelmi jogában⁴⁴⁾, s még mielőtt a törvényhozás szabályozta volna a kereskedelmi jogot, a kereskedők szokásaiban s ezen szokásjogon alapuló iratokban ez már kifejezést talált⁴⁵⁾.

A beszámítás ezen lehetetlensége a társasági követelések ill. adósságok és az egyes tagok adósságai ill. követelései között, egyedül a társaság és a tagok közötti különbségből, a társaság jogi személyiségéből magyarázható meg kielégítőleg⁴⁶⁾, mert csak „ex persona tertii compensatio fieri nequit“⁴⁷⁾ feltéve, hogy engedményezés nem történt s az egyéb feltételek fenforognak. Minden más magyarázat erőltetett és téves, s ez áll különösen Hahn Frigyes már fentebb említett magyarázatáról, mely szerint a kölcsönös beszámítás csak azért van kizárva, mert a tag a társasági vagyon fölött saját czéljaira nem intézkedhetik:

„Wenn gleich der eizelne Gesellschafter — mond Hahn — Rechts-subject eines Theils der Forderung ist, so steht ihm doch nicht die Disposition über dieselbe im eigenen Namen zu, er kann daher dieselbe auch nicht indirect durch Contrahirung einer Schuld mindern“⁴⁸⁾.

E magyarázat legfeljebb azon esetre kielégítő, midőn a társaság a hitelező, de nem azon második esetre nézve, hogy t. i. a társaság sem számíthat be hitelezőjével szemben oly

⁴³⁾ L. magy. k. t. 96. 143. 239. §§. kiterjed a részvénytársaságra is.

⁴⁴⁾ L. német k. t. 121. cz.: „Eine Compensation zwischen Forderungen der Gesellschaft und Privatforderungen des Gesellschaftsschuldner gegen einen einzelnen Gesellschafter findet während der Dauer der Gesellschaft weder ganz noch theilweise statt.“ Hasonlag osztrák szöv. törv. 58. §., német szöv. t. 15. §. A német elmélet és gyakorlat kiterjeszté a beszámítás kizárását a társaság adósságaira is. L. Hahn i. m. I. 384. s. k. l., Anschütz-Völdendorff i. m. II. 264. l., Dernburg i. m. 447. l., Endemann i. m. 167. l., Thöl i. m. I. 323. l. — A Code de Commerce a beszámításról nem intézkedik, a franczia jog azonban annak kizárását magától értetődőnek tekinti: l. Pardessus i. m. no. 975. Troplong i. m. No. 62. 73. 79. 526. Boistel i. m. 119. l. Massé i. m. IV. köt. no. 2318. — Hogy ugyanazon szabályok az angol, skót és amerikai jogban is állanak l. a nürnbergi tanácskozmány jegyzőkönyveit (Protocolle IX. köt. 4522. l.).

⁴⁵⁾ L. Casaregis i. m. disc. 76. no. 22.: „Compensare proprium debitum cum credito sociali in jure vetitum expresse reperitur per doctores plena manu a me allegatos.“ L. Salicet és Scaccia id. nyilatkozatait fentebb. L. még Decisiones Rotae Genuae dec. 26. no. 30.

⁴⁶⁾ L. Dernburg i. m. 446. l., Anschütz-Völdendorff i. m. II. 266. l., Endemann i. m. 167. l.

⁴⁷⁾ L. Arndts Pandekten 456. l.

⁴⁸⁾ L. i. m. I. 382. l.

követelést, mely a tagokat illeti. Erre nézve Hahn maga kénytelen bevallani, hogy:

„Einer solchen Compensation stände der Grund, aus welchem in den beiden erwähnten Fällen (t. i. midőn a társaság a hitelező) die Compensation ausgeschlossen ist, nicht entgegen“⁴⁹⁾.

Ez tehát önkéntes beismerés saját elméletének ez esetben elégtelensége iránt s ez nem paralyzáltatik annak állításával, hogy:

„Wohl aber schliessen andere in der Natur der Handelsgesellschaft liegende Gründe ihre unbedingte Geltendmachung aus.“

Minek is más okokat keresni, midőn a társaság jogi személyisége legjobb magyarázatát képezi a beszámítás lehetetlenségének!⁵⁰⁾

Az előbbinél nem kisebb bizonyítékot nyújt nekünk a kereskedelmi társaságok jogi személyiségére nézve a biztosítás és végrehajtás kérdése. Ha a tagok volnának a társasági vagyon alanyai, akkor mi sem akadályozná azt, hogy midőn ahitelező az egyes tagokat akár magán-, akár társasági ügyből perli, ő biztosítási vagy kielégítési végrehajtást intézzon a társaság vagyonára, mert hisz' a társasági vagyon is a tagoké! Ép úgy volna jogosítva a hitelező az egyes tagok magánvagyonára végrehajtást intézni, midőn a társaságot perli. Már pedig tényleg a kereskedelmi társaságoknál sem az első, sem a második eset⁵¹⁾ nem fordulhat elő. Az első eset lehetőségét a törvény határozottan kizárja: „Az egyes társasági tagok magánhitelezői a társasági vagyonhoz tartozó dolgokat, követeléseket, jogokat, vagy az egyes tagok e tekintetbeni illetőségét sem biztosítás, sem kielégítés végett igénybe nem vehetik. Biztosítás vagy kielégítés tárgyául a magánhitelezőkre nézve csak az szolgálhat; mit az egyes tagok évi kamatok, munkadíj vagy jutalék fejében követelhetnek, vagy a mi nekik a felszámoláskor jut“⁵²⁾. Ezen intézkedés természetes következménye annak, hogy a tag a társasági vagyonban tulajdonjoggal nem bír, s csak is ebből magyarázható annak jogosultsága. Az egyes tag hitelezője éppen több joggal nem bírhat, mint a mennyivel a tag maga bír.

„Les créanciers particuliers d'un associé — mond Pardessus — ne peuvent prétendre plus de droits, qu'il n'en aurait lui même; or en

⁴⁹⁾ U. o. 384. l.

⁵⁰⁾ L. Endemann i. m. 167. l. 20. jegyz.

⁵¹⁾ A szövetkezeteknél kivétel van; l. magy. k. t. 232. §., német szöv. t. 51. §. osztr. szöv. t. 60. §. E kivétel indokolva van némileg az által, hogy a hitelezők úgy is már sokáig várni tartoznak, míg a tagok ellen fordulhatnak, t. i. a csőd befejeztéig.

⁵²⁾ L. magy. k. t. 95. 143. 239. §§. kiterjed a részvénytársaságra is. Hasonló a német k. t. 119. cikke, az osztr. szövetk. törv. 56. §-a, a német szövetk. t. 13. §-a. A francia jogban szintén elismerve: l. Troplong i. m. no. 80., Fréméry i. m. 33. l., Pardessus i. m. no. 975.

sa qualité d'associé, il n'a droit de percevoir aucune somme dans l'actif qu'après la libération entière et définitive de cet actif⁶³⁾.

Mindez áll azon esetben, midőn az egyes tagok magán-ügyből pereltetnek, de ugyanez áll akkor is, ha a tagok egyetemleges felelősségüknél fogva társasági ügyből pereltetnek, a midőn a hitelező a tag ellen nyert ítélet alapján a társaság ellen nem intézhet végrehajtást⁶⁴⁾.

Hogy megfordítva a hitelező biztosítási vagy kielégítési végrehajtást a tag magánvagyonára sem intézhet, ha egyedül a társaság ellen nyert kedvező ítéletet, a szövetkezetektől eltekintve, szintén kétségtelen. Mert jóllehet a hitelező a tagok egyetemleges felelősségénél fogva jogosítva van követelését nemcsak a társaság, hanem az egyes tagok ellen együttesen vagy külön-külön is érvényesíteni, a tagok vagyonához mégis csak úgy nyulhat, ha őket perelte. De ha csak a társaságot támadta meg követelése miatt, a társaság ellen nyert ítélet alapján közvetlenül végrehajtást a tagok magánvagyonára nem intézhet. Hogy ezt tehesse, a tagok ellen külön ítélet szükséges, a végrehajtás csak az ellen támasztathatván, ki ellen az ítélet hozatott. A hitelező ép oly kevésbé intézhet végrehajtást az egyes tagok magánvagyonára ellen, ha nem a tagokat perelte, hanem a társaságot, mint a hogy a nem intézhet végrehajtást a társaság ellen, ha a tagokat perelte a társaság elleni követelés alapján és nem a társaságot. Az előbbi szükséges következménye az utóbbinak s

⁶³⁾ L. i. m. no. 1089. 1-o.

⁶⁴⁾ L. német hir. ker. ftvszék: Entscheidungen II. köt. 169. s. k. l.: „Nach Art. 150 des H. G. B. ist die Haftung des Complementars einer Commanditgesellschaft für die Verpflichtungen der letzteren nicht auf seine Vermögenseinlage beschränkt; er wird als der persönlich haftende Gesellschafter bezeichnet und steht für die Verpflichtungen der Gesellschaft wie der Socius der offenen Handelsgesellschaft mit seinem ganzen Vermögen ein. Daneben kann jedoch nach Art. 164 desselben Gesetzbuchs die Commanditgesellschaft unter ihrer Firma Rechte erwerben und Verbindlichkeiten eingehen, vor Gericht klagen und verklagt werden. Der Gläubiger einer Commanditgesellschaft hat mithin, wie hieraus zweifellos sich ergibt, freie Macht, ob er für seine Forderung den persönlich haftenden Gesellschafter — Complementar — für seine Person oder die gesammten Mitglieder der Gesellschaft (!) unter deren Firma in Anspruch nehmen wolle. In beiden Fällen handelt es sich um eine Schuld der Gesellschaft, es ist aber der Rechtswirkung nach keineswegs gleichgültig, welchen processualen Weg der Rechtsverfolgung der Gläubiger beschritten hat. In dieser Hinsicht kann nach gegenwärtiger Sachlage auf sich beruhen, ob und inwieweit ein gegen die Commanditgesellschaft als solche ergangenes Urtheil ohne Weiteres gegen das Privatvermögen der persönlich haftenden Gesellschafter wirkt — eine Frage, die von Einigen nicht ohne den Anschein innerer Consequenz verneint wird, für deren Bejahung aber andererseits wiederum die Erwägung geltend gemacht werden könnte, dass durch die Einlassung unter dem Namen der Firma alle einzelnen Socii, also bei der Commanditgesellschaft die persönlich haftenden Gesellschafter der Sache nach

ha, mint a német bir. ker. ftvszék előbb idézett döntvényében az utóbbit concedáljuk, az előbbinek is kell állania, a mint hogy tényleg a nevezett főtörvényszék ezt határozottan elismerte^{54a)}.

A hitelező tehát, ha a társasági követelés alapján az egyetemleg felelős tagok ellen akar végrehajtást intézni, őket magukat tartozik perelni, még akkor is, ha a társaság ellen kedvező ítéletet már nyert. E körülmény magában véve is fontos érvet szolgáltat a kereskedelmi társaságok jogi személyisége mellett. Mert ha a társaság nem volna más mint a tagok collectivuma, akkor ezen összeséget lehetetlen volna ugyanazon ügyből kétszer perelni, egyszer mint társaságot,

wirklich in den Process eintreten (?). Ganz anders, wenn wie jetzt der Fall, zunächst der Complementar in Anspruch genommen worden ist. Die Condemnatoria wieder den einzelnen Gesellschafter — und auch der Complementar ist nach Innen zu nur ein solcher, und nach Aussen hin dann nicht Repräsentant der Gesellschaft, wenn er für seine Person belangt wird — kann res judicata offenbar deshalb nicht begründen, weil der Complex der Gesellschafter als der Inhaber des Gesellschaftsfonds (?) nach den der Klage gegebenen Richtung keine processuale Vertretung erlangt hat und erlangen konnte. Die Execution hat demnach nur in das Vermögen des Verurtheilten, nicht in das Vermögen der Firma statt. Eine derartige Execution gegen das Gesellschaftsvermögen wird jedoch dann ermöglicht, wenn Kläger mit der jetzigen Klage (t. i. a társaság ellen) obtinirt. Beide successiv erhobenen Klagen verfolgen demnach ein wesentlich verschiedenes Ziel, weil nicht nur das Parteiverhältniss im rechtlichen Sinne ein verschiedenes ist, sondern auch der mögliche processuale Erfolg ein anderer. Hieraus folgt, dass die Anhängigkeit des Vorprozesses (t. i. a belfag ellen) eine Thatsache ist, die, was die Statthaftigkeit der Rechtsverfolgung anlangt, für den jetzigen Prozess präjudicieller Wirkung entbehrt. Die Rechtsverfolgung in beiden Fällen vollzieht sich nach den bei Gesamtschuldverhältnissen geltenden Grundsätzen. Ist der Gläubiger von einem Schuldner durch Zahlung oder, was dem in der Wirkung gleichsteht, durch Aufrechnung (Compensation) befriedigt, so kommt dies allerdings dem andern Schuldner zu Gute. Aber bevor in dieser Weise der Schuld nexus definitiv gehoben ist, kann der Gläubiger nach seiner Wahl von einigen oder von allen das Ganze verlangen.“

^{54a)} L. Entscheidungen des R. O. H. G. VI. köt. 416. I., különösen pedig Entsch. XX. köt. 180. s. k. I. Utóbbi döntvény lényegében így szól: „Das Handelsgesetzbuch behandelt das Vermögen der offenen Handelsgesellschaft, obgleich es letztere nicht als juristische Person ansieht (?) doch als eine vom übrigen Vermögen der Gesellschafter abgesonderte, rechtlich anders zu beurtheilende Vermögensmasse; es ordnet die Compensation, die Verjährung, die Rechte der Gesellschaftsgläubiger bei ausgebrochenem Gesellschaftsconcurse verschieden für das Gesellschaftsvermögen und für das übrige Vermögen der Gesellschafter. Diese Trennung beider Vermögensarten hat den entschiedensten Ausdruck im Art. 111 gefunden, wonach die Gesellschaft unter ihrer Firma klagen und verklagt werden kann. Damit ist nicht lediglich die formelle Vorschrift gegeben, dass die Klage als die Kläger oder die Verklagte entweder die Firma oder die Gesellschafter auführen könne, ohne dass dies einen Unterschied begründen solle, vielmehr ist dadurch ein besonderes Recht zu klagen für und gegen die Firma, neben der Klage für und gegen die Gesellschafter, gegeben. Der Gesellschaftsgläubiger hat also, abgesehen vom

másszor mint egyes tagokat külön-külön vagy együtt véve. Ennek azon elv állana útjában, hogy az egyszer hozott s jogerőre emelkedett ítélet, perujtás esetétől eltekintve, a kérdéses perügyre nézve a felek között többé meg nem támadható formális jogot szab.

„Was durch rechtskräftiges Urtheil in Ansehung der streitigen Rechtsverhältnisse der Parteien entschieden ist, muss unter diesen fortan als unstreitig gelten, weder kann es von derjenigen Partei, gegen welche entschieden ist, ferner angefochten, noch braucht es von derjenigen, zu deren Gunsten die Entscheidung lautet, jener gegenüber ferner bewiesen werden; das Urtheil begründet formelles Recht“⁵⁶⁾.

Az egyszer nyert ítélet kényszer útján végrehajtható, újabbi pernek rendszerint többé nincs helye.

Midőn pedig a hitelező a tagokat együttesen, de mint tagokat támadja meg, akkor ezekre nézve a pertársaság szabályai jönnek alkalmazásba, ép úgy mint egyetemleges

Falle der Kumulation, eine doppelte Klage. Er kann einmal gegen die Gesellschafter, oder Einzelne von ihnen klagen; hier haften die Verklagten solidarisch; sie können Einwendungen vorbringen, welche der Gesellschaft als solcher nicht zustehen, so ein pactum de non petendo für ihre Person, Verjährung; bei eröffnetem Gesellschaftsconcurse können sie nur auf den Ausfall, nicht auf die ganze Forderung belangt werden. Die Execution findet nicht in das Gesellschaftsvermögen, sondern nur in das übrige Vermögen der Gesellschafter statt. — Der Gläubiger kann aber auch die Klage gegen die Firma anstellen; hier findet Art. 117 über die Vertretung statt, die Entscheidung gilt, wenn im Processe die Gesellschaft auch nur durch einen Gesellschafter vertreten ist, gegen alle Gesellschafter (!), jedoch nur in Betreff des Gesellschaftsvermögens. Aus dem im vorliegenden Falle gegen die Firma der offenen Handelsgesellschaft A. J. & Comp. ergangenen Erkenntnisse war danach in das nicht in die Gesellschaft eingeworfene Vermögen des Verklagten die Execution nicht zulässig.“ — Hasonló felfogás a bécsi legf. ítélőszék 1877. február 20-kán kelt döntvényében (Seuffert-féle Archiv 33. köt. 77. l.) L. még Anschütz-Völderndorff i. m. II. 240. 251. 275 l., Kräwel Busch-féle Archiv IV. 27. s. k. l., Porosz javaslat indokolása (Motive 64. l.). A porosz javaslat még messzebb ment, a mennyiben nemcsak a végrehajtást, hanem a keresetet sem engedte meg feltétlenül az egyes tagok ellen. A franczia és belga jog tényleg nem ad feltétlenül közvetlen jogot a tagok ellen. (L. fentebb IV. fejezet.) — Más felfogást tanusít Hahn Fr. i. m. I. 364. l., a mennyiben szerinte a társaság ellen hozott ítélet alapján actio judicati-nak van helye a tagok ellen. Hogy e nézet azonos volna Anschütz, Kräwel és általunk vallott fentebbi nézettel, nem tudjuk elismerni. Mert szerintünk a tag elleni új kereset épenséggel nem az actio judicati, mely ellen az eredeti jogviszonyból új kifogások nem emelhetők, hanem egészen új és önálló kereset, mely ellen bárminő, a kérdéses jogviszonyból magából vagy a hitelező és az alperes tag közötti különös viszonyból származó kifogások támaszthatók, úgy hogy daczára annak, hogy a társaság ellen marasztaló ítélet hozatott, a tag ellen esetleg felmentő ítélet hozathatik. Ugyanazon eset ez, mint midőn a tag ellen hozott ítélet alapján a társaság ellen nem támasztható actio judicati, hanem csak önálló kereset. (Hahn ellen a R. O. H. G. is idézett döntvényében).

⁵⁶⁾ L. Arndts Pandekten 174. l.

adósokra nézve általában. E tekintetben is tehát kitünik, mennyivel más az, midőn a társaság maga pereltetik és midőn a tagok támadtatnak meg!

Végre határozottan a kereskedelmi társaságok jogi személyisége mellett szól azon körülmény, hogy a kereskedelmi társaságoknak önálló, tagjaik csődjétől független csődjük van, s hogy a társasági hitelezők csőd esetében az egyes tagok magánhitelezői fölöött előjoggal bírnak a társasági vagyona nézve, azokat mindaddig kizárják, míg ők maguk kielégítve nincsenek, még azon esetben is, ha a magánhitelezők privilegiált követelésekkel bírnának. A mi mindenekelőtt a társasági hitelezők ezen előjogát illeti, ugy ezt már a legrégibb iróknál ⁵⁶⁾, valamint a legrégibb statutumokban ⁵⁷⁾ találjuk elismerve, nemkülönben a spanyol ⁵⁸⁾, portugáli ⁵⁹⁾, brazíliai ⁶⁰⁾ s más kereskedelmi törvényekben, a franczia ⁶¹⁾, angol ⁶²⁾, északamerikai ⁶³⁾, nevezetesen pedig a német ⁶⁴⁾ és magyar ⁶⁵⁾ jogban. Ezen előjog másként meg nem magyarázható, mint ha felteszszük, hogy a társaság önálló alany, külön vagyonskörrel, külön követelésekkel és tartozásokkal. Ha a tagok volnának a társasági vagyona alanyai, ugy, hogy a társasági hitelező egyszersmind a tagok magánhitelezője is volna, ily separatio a lehetetlenségek körébe tartoznék, mert senki sincs jogosítva egyik hitelezőt a másik rovására jogtalan előnyben részesíteni, sőt

⁵⁶⁾ L. Scaccia i. m. §. 6 gl. 1. no. 94. idézve VII. fej. 4. jegyz.

⁵⁷⁾ Scaccia i. h. hivatkozik a genuai statutumokra (lib. 4 cap. 12.)

⁵⁸⁾ Código de Comercio 296. 297. 352. art.

⁵⁹⁾ Código commercial Portuguez 744. art.

⁶⁰⁾ Código commercial do Brasil 292. 350. art.

⁶¹⁾ L. Troplong i. m. no. 74. s. k., Fréméry i. m. 32. l., Pardessus i. m. no. 976. 1060. 1089. 1211.

⁶²⁾ L. Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht II. köt. 323. l.

⁶³⁾ 1867. márczius 2-ki törvény (l. Koch Zeitschr. f. d. ges. Handelsrecht XII. köt. 138. l.); l. még Auerbach i. m. 75. l., hol egy amerikai jogász véleménye idéztetik, mely lényegében következőleg hangzik: „The creditors of N. N. (társaság) can make no claim until the creditors of N. N. & Co. (társaság) have been paid under the application of the general principle of law, that partnership assets must first be applied to the payment of partnership debts in preference to the individual debts of the individual members of the firm“ stb.

⁶⁴⁾ Már az 1753-ki hamburgi csődtörvényben elismerve. L. még 1855-ki porosz csődtörvény 288. §. 1. bek.: „An dem Concurse über das Gesellschaftsvermögen sind nur die Gläubiger der Gesellschaft Theil zu nehmen berechtigt“. Ez szolgált alapul a német k. t. 122. cikkének: „Im Falle des Concurses der Gesellschaft werden die Gläubiger derselben aus dem Gesellschaftsvermögen abgesondert befriedigt“ stb.

⁶⁵⁾ L. k. t. 97. §. 1. bek.: „A társaság hitelezői csőd esetében első sorban a társasági vagyonból nyernek kielégítést“. L. Apáthy csődtörvény tervezete 210. §. 2. bek.: „Az egyes társasági tagok magánhitelezői a társaság csődtömege ellen mint hitelezők fel nem léphetnek“.

ily eljárás egyenesen a család fogalma alá esnék, s ha a tagok egymás közötti ilyenmő szerződést kötnének is, ez harmadik személyekkel szemben hatálylally még sem bírna. Helyesen mondja Fréméry:

„Il est conforme aux règles du droit civil que les conventions ne produisent d'effet qu'à l'égard de ceux qui les ont faites; les tiers ne peuvent les invoquer à leur profit. D'après ce principe les créanciers particuliers de l'associé ne pourraient être obligés de reconnaître un actif appartenant à la société, et ils seraient fondés à n'admettre qu'au marc le franc avec eux sur la masse totale des biens de leur débiteur, les créanciers de la prétendue société. Pour empêcher ce mode de distribution, qui a encore lieu, quand la société dans laquelle le débiteur est intéressé, n'est point commerciale, il a fallu imaginer l'existence d'un être fictif, et l'investir de toute la capacité d'une personne réellement existante“⁶⁶⁾.

A magyarázat, melyet a társasági hitelezők előjogára nézve Hahn nyújt⁶⁷⁾, hogy t. i. a törvény épen elismeri, miszerint a tagok abbeli szerződése, hogy a társasági hitelezők a társasági vagyona előjoggal birjanak, harmadik személyek ellenében is hatályos legyen, sehogy sem kielégítő, mert a tagok egymás közötti szerződése nem lehet ok arra nézve, hogy a törvényhozó a tagok magánhitelezőit hátránynyal sujtsa. A törvényhozó előtt kétségkívöl egy a jogéletben elismert magasabb vezéreszme lebegett, mely nem más, mint hogy a kereskedelmi társaságok jogi személyek; csak ezen eszme lévén eléggé kényszerítő ok, hogy a törvényhozó a társasági hitelezők előjogát a társasági vagyon tekintetében elismerje.

Ha azonban a társasági hitelezők előjoga a társasági vagyona nézve másként meg nem magyarázható, másként nem indokolható, mint ha feltételezzük azt, hogy a kereskedelmi társaságok önálló jogi személyek; ugy mégis ezen előjog magában véve a kereskedelmi társaságok jogi személyiségét kifejezésre még nem juttatja. A jelzálogos hitelezők előjoggal birnak a jelzáloggal terhelt ingatlanra nézve, mindazonáltal ezen ingatlan nem szűnik meg azért tulajdona lenni a vagyonbukottnak. Ugyanezt lehetne a kereskedelmi társaságoknál is feltenni, azaz hogy jöllehet a társasági hitelezők előjoggal birnak a társasági vagyona nézve, ezen vagyon mégis a tagoké. Praktikus folyománya ennek az volna, hogy csakis a tagok ejthetők csödbe, a társaság mint ilyen ellenben nem, s csak arról lehetne szó, hogy a társasági hitelezők külön tömeget képezzenek. E felfogás azelőtt különösen Németországban volt divatban⁶⁸⁾, azonban nyilvánvaló, hogy ezen felfogás és annak gyakorlati kivitele félszeg és következetlen. Mert ha a társasági hitelezőknek előjogot

⁶⁶⁾ L. i. m. 34. l.

⁶⁷⁾ L. i. m. I. köt. 389. l.

⁶⁸⁾ L. Anschütz - Völderndorff i. m. II. köt. 266. l.

adunk a társasági vagyoni nézve azért, mert azon eszméből indulunk ki, hogy a kereskedelmi társaságok jogi személyek, akkor a következetesség megkívánja, hogy a jogi személyiség eszméjét továbbra is tartsuk meg s ne csak a tagok csődjéről, hanem önálló társasági csődről is beszéljünk. E következetes felfogás tényleg érvényre emelkedett már a Code de Commerce-ben⁶⁹⁾, melynek értelmében nevezetesen a közkereseti társaság mint ilyen esik csődbe, nemcsak az egyes tagok. Ugyanezen álláspontot foglalta el már az 1855-ki orosz csődtörvény⁷⁰⁾ s foglalja el a német⁷¹⁾ és magyar⁷²⁾ keresk. törvény, nemkülönben az új német birodalmi csődrendtartás⁷³⁾ és az új magyar csődtörvény tervezete⁷⁴⁾.

A kereskedelmi társaságok jogi személyiségéből, a társaság és annak tagjai közti különbségből folyó következetesség azonban azt sem tűri meg, hogy akkor, midőn az egyes tagok vagyona fölött nyitattik csőd, a társaság mint ilyen is ejtessék csődbe és megfordítva, hogy a társasági csőd az egyes, nevezetesen egyetemlegesen felelős tagok vagyona fölötti csődöt vonja maga után. Utóbbi számos törvényhozás még jelenleg is megszabja; így nevezetesen a Code de Commerce⁷⁵⁾, az olasz Codice di Commercio⁷⁶⁾, az

⁶⁹⁾ 438. 458. cz. (1838. május 28-ki törvény).

⁷⁰⁾ 286. §. 1. bek.: „Auf Grund der Zahlungseinstellung der Gesellschaft ist über das Gesellschaftsvermögen ein selbstständiger Concurs zu eröffnen.“

⁷¹⁾ 122. cz.: „Im Falle des Concurses der Gesellschaft werden die Gläubiger derselben aus dem Gesellschaftsvermögen abgesondert befriedigt“ stb. 123. cz.: „Die Gesellschaft wird aufgelöst: 1. Durch die Eröffnung des Concurses über die Gesellschaft“. Ezzel szemben áll a 3. pont: „Durch die Eröffnung des Concurses über das Vermögen eines der Gesellschafter“ stb. L. még 169. 170. 200. 242. cz.

⁷²⁾ L. 23. §. 98. §. 1. p. ellentétben a 3. ponttal. 144. 201. 247. §§. Az 1840: XVIII. t. cz. csak a tagok csődjéről emlékezik meg (37. és 39. §§.); ellenben az 1840: XXII. t. cz. úgy látszik már a társaság mint ilyennek csődjét tartja szem előtt, (1. §.) s a keresk. törvény előtti gyakorlat a felfogást tényleg érvényre emelte. (L. Dr. Nagy Árpád is a Jogt. Közl. 1877. 49. számában.)

⁷³⁾ 198. §. „Im Falle der Zahlungsunfähigkeit einer offenen Handelsgesellschaft, einer Commanditgesellschaft oder einer Commanditgesellschaft auf Actien findet über das Gesellschaftsvermögen ein selbstständiges Concursverfahren statt“. L. még 193. §. 195. §. (részvénytársaság. szövetkezet.)

⁷⁴⁾ Apáthy: A magyar csődtörvény tervezete. Budapest 1874. 201. §. A kereskedelmi csődre vonatkozó határozatok a bejegyzett kereskedőkre és a kereskedelmi társaságokra nyernek alkalmazást“. L. még a folytatólágos szakaszokat.

⁷⁵⁾ 458. cz. 2. bek.: „En cas de faillite d'une société en nom collectif, les scellés seront apposés, non seulement dans le siège principal de la société, mais encore dans le domicile séparé de chacun des associés solidaires“.

⁷⁶⁾ 562. cz. 2. bek.: „Nel caso di fallimento di una società in nome collettivo, i sigilli sono apposti allo stabilimento principale della società, agli altri stabilimenti sociali, e alle case di abitazione di ciascun socio obbligato in solido“.

osztrák csődtörvény⁷⁷⁾, s hasonló eljárást követ a magyar bírósági gyakorlat is⁷⁸⁾. Ez eljárás még igazolt volna, ha a társasági csődből szükségképen következne, hogy a tagok is fizetéseképtelenek, s hogy nevezetesen az egyetemleg felelős tagok a társasági vagyontól ki nem elégitett hitelezők követeléseinek eleget nem tehetnek. Azonban ez sem áll. Mert ha egyrészt kétségtelen, hogy az egyes tagok betételeiket a szerződésileg megállapított összegen túl nagyobbítani vagy a veszteség által csökkent betételt kiegészíteni nemcsak nem tartoznak⁷⁹⁾, de ezt tenni közös beleegyezés hiányában jogositva sincsenek⁸⁰⁾, másrészt nyomós okok foroghatnak fenn, melyek a tagokat arra bírják, hogy ők közakarattal sem határozzák el a társasági vagyonszaporítását⁸¹⁾: akkor alaptalan azon feltevés, hogy a tagok azért, mert a társaság csődben van, egyetemleges kötelezettségeiknek eleget tenni nem lesznek képesek. Lehetnek esetek, midőn a társaság vagyona fölötti csődnnyitással kapcsolatban a tagok vagyona fölötti csődnnyitás is helyén lesz, ha t. i. a tagok maguk is fizetéseképtelenek, de ez mindig quaestio facti, mely a társasági csőddel magával okozatos összefüggésben nem áll⁸²⁾.

Ha tehát kétségtelen, hogy a tagok még mindig fizetéseképesek lehetnek, jöllehet a társaság maga csődben van, akkor mivel sincs indokolva, a társaság jogi személyiségének consequentiáját teljesen érvényre nem emelni s tényleg azt tapasztaljuk, hogy a törvényhozások ujabban ezen felfogást mindinkább magukévá teszik. Így már a német kereskedelmi törvényre vonatkozó több rendbeli német bevezető törvény intézkedett volt az iránt, hogy a társasági csőd a tagok vagyona fölötti csődnnyitást ipso jure nem vonja maga után⁸³⁾, s ugyanazon álláspontot foglalja el az új német csőd-

⁷⁷⁾ 199. §. „Wenn über das Vermögen einer offenen Gesellschaft, einer Commanditgesellschaft oder einer Commanditgesellschaft auf Actien der Concurus eröffnet wird, so ist bei demselben Gerichte zugleich auch über das Privatvermögen eines jeden persönlich haftenden Gesellschafters die Eröffnung des Concurses von Amtswegen einzuleiten“.

⁷⁸⁾ L. Dr. Nagy Árpád is i. h. V. ö. azonban a semmitőszék egyik legujabb döntvényét (Jogtud. Közl. 1878. 11. sz. melléklet 32.)

⁷⁹⁾ L. magy. k. t. 70. §. német k. t. 92. cz.

⁸⁰⁾ L. Hahn i. m. I. 286. l. Anschütz-Völderndorff i. m. II. 136. l.

⁸¹⁾ Pl. mert belátják, hogy a társaságot továbbra is fentartani ugyanis bajos vagy czélszerűtlen volna.

⁸²⁾ V. ö. Hahn i. m. I. 395. s. k. l., Anschütz-Völderndorff i. m. II. 270. l., Koch Zeitschr. f. d. gesammte Handelsrecht XII. köt. 137. s. k. l., Troplong i. m. no. 75. Pardessus i. m. no. 976., Apáthy Csődtörvény tervezete 290. s. k. l. Dr. Nagy Árpád i. h.

⁸³⁾ L. Hahn i. m. I. 407. l.

rendtartás, bár azt positiv alakban kifejezésre nem juttatja. Határozottan érvényre emeli ellenben ezen felfogást a magyar csődtörvény tervezete, 208. §-ában kimondván, hogy: „a közkereseti és a betéti társaság ellen nyitott csőd az egyes társasági tagok magánvagyonára a csődneyitást nem vonja maga után“. Hasonló intézkedést tartalmaz a szövetkezetekre nézve a német és osztrák szövetkezeti törvény⁸⁴⁾.

A tagok egyetemleges felelőssége, miként már érintetett, a társaság csődje folytán magában véve változást nem szenved. Csak annyiban van egyes törvényhozások, nevezetesen a német és magyar kereskedelmi törvény szerint módosítás, a mennyiben a különben közvetlen egyetemleges felelősség (közkereseti és betéti társaság) a társaság csődje esetében subsidiáris egyetemleges felelősséggé változik át, azaz a hitelezők csőd esetében nem fordulhatnak rögtön és egész követelésükkel az egyes tagok ellen, hanem követelésüknek csak azon részével, mely a társasági vagyomból ki nem került⁸⁵⁾. Ez intézkedés pusztán czélszerűségi okokon alapul, hogy t. i. a hitelezők kielégítésénél a bonyodalmak kikerültessenek — elvi jelentősége ezen intézkedésnek azonban nincs. Hogy miként akar Hahn ebben bizonyítékot találni a közkereseti és betéti társaság jogi személyisége ellen? előttünk érthetetlen. Azt mondja Hahn:

„Wäre die offene Handelsgesellschaft als juristische Person aufzufassen, und die einzelnen Gesellschafter als deren correi debendi anzusehen, so müssten die Gesellschaftsgläubiger berechtigt sein, den ganzen Betrag ihrer Forderungen sowohl in dem Gesellschaftsconcurs, als auch gegenüber jedem einzelnen Gesellschafter bez. in dessen Conkurs geltend zu machen⁸⁶⁾“.

Igen, de miként jutunk mi általában ahhoz, hogy a társaságnak magának önálló, a tagok csődjétől független csődje legyen? Ha a tagok a társasági vagyon alanyai, miként képzelhető akkor általában még egy külön társasági csőd? . . .

Számos érvet hozhatnánk még fel a kereskedelmi társaságok jogi személyisége mellett, akár azoknak kül- vagy belviszonyait tekintsük (pl. hogy csak egyet említsünk, az ujonnan belépő társtagok felelősségét a belépés előtti társasági adósságokért⁸⁷⁾: azt hiszszük azonban, hogy az előadottak felfogásunk helyességét eléggé meggyőzőleg igazolják.

⁸⁴⁾ Német szöv. t. 51. §. 4. bek.: „Der Conkurs (Falliment) über das Genossenschaftsvermögen zieht den Conkurs (Falliment) über das Privatvermögen der einzelnen Genossenschafter nicht nach sich“. — Osztrák szöv. t. 60. §. 1. bek. (azonos).

⁸⁵⁾ L. magy. k. t. 97. §. 2. bek. 143. §.; német k. t. 122. 169. cz.

⁸⁶⁾ L. i. m. I. 393. l.

⁸⁷⁾ L. magy. k. t. 89. 140. 233. §§., német k. t. 113. 166. cz. német szöv. t. 12. §. osztrák szöv. t. 53. §. L. Anschütz - Völckerndorff i. m. II. 243. l.

Bármennyire habozzunk is nevezetesen két-három tagból álló közkereseti vagy betéti társaságokat jogi személyek gyanánt tekinteni, a jogi tények logikája előtt meg kell hajolnunk. Hogy gazdaságilag véve mégis a tagok a társasági vagydon alanyai, azt szívesen elismerjük; de ebből még nem következik, hogy az egyes tagok jogilag véve is alanyok legyenek. Ezt sokan szem elől tévesztik s összezavarják; pedig e két szempont szigorúan különválasztandó. Valamint a kölcsönadó gazdaságilag véve nem szűnik meg a kölcsönadott összeg alanya lenni, jogilag véve azonban igen, úgy a kereskedelmi társaságoknál, sőt a jogi személyeknél általában az egyes emberek gazdaságilag véve megmaradnak a társasági vagydon alanyai, bár jogilag véve olyanok gyanánt többé nem tekinthetők.

Ha azonban elismerjük is azt, hogy a kereskedelmi társaságok jogi személyek, úgy mégis távol áll tőlünk, hogy azokat a privilegiált jogi személyek osztályába sorozzuk, nevezetesen számukra azon különböző előjogokat vindikáljuk, melyek tételes törvények által a nyilvános jogi személyeknek adatni szoktak; a mivel azonban ismét nem akarjuk mondani azt, hogy nevezetesen vasuti társaságok, bankok, takarékpénztárak, egyes szövetkezetek stb. különös engedélyezés útján bizonyos előjogokban nem részesíthetők⁸⁸⁾. —

NYOLCZADIK FEJEZET.

A nevezetesebb európai törvényhozások, különösen a német és magyar kereskedelmi törvények felfogása a kereskedelmi társulatok jogi természete iránt.

Jóllehet a megelőző fejezetekben a nevezetesebb törvényhozások egyes bevágo intézkedéseit lehetőleg már tekintetbe vettük, mégis szükségesnek látszik a nevezetesebb európai törvényhozások felfogását jelen kérdés iránt egy összképben feltüntetni s ez által a megelőző fejtegetéseket mintegy kiegészíteni. Ez annyival inkább szükséges, mert egyrészt az eddig idézett egyes elszórt intézkedések az illető törvényhozások felfogását teljesen felismerni még nem engedik, másrészt pedig, mert az egyes törvényhozások felfogása, tényleg érvényes jogról lévén szó, legfontosabb kritérium arra nézve, minő jogi természet tulajdonittassék a kereskedelmi társulatoknak? Hogy különösen a német és magyar kereskedelmi törvények felfogása reánk nézve gyakorlati jelentőséggel is bír: a német azért, mert a magyar törvény a német törvényen sarkall; a magyar törvény felfogása pedig azért, mert a törvény alkalmazása lényegesen a törvény alapját

⁸⁸⁾ V. ö. Unger Krit. Uebersch. VI. köt. 188. l., Renaudi i. m. 191. l., Anschütz-Völderndorff i. m. II. 12. l.

képező vezéreszmék ismeretétől függ — nem szükséges újból hangsúlyoznunk.

Fellette kevés törvény van, mely a kereskedelmi társulatokat jogi természeté iránt határozottan nyilatkoznék, a mi nemcsak hogy a dolog természetéből nem fekszik: „mert törvénynek nem lehet feladata fogalmakat felállítani s jogi constructiókat adni“ — mint azt Renaud állítja¹⁾; hanem annyival inkább sajnálatraméltó, mert azon kérdés, valjon egy egyesület jogi személy-e vagy nem, egyrészt nemcsak elméleti, hanem egyuttal gyakorlati kérdés is; másrészt, mert épen a kereskedelmi társaságok jogi személyisége az, mely a legnagyobb megtámadtatásban részesül még oly törvényekkel szemben is, melyeknek egyes tételes intézkedései más vezérlévből meg nem magyarázhatók, a miből kitűnik, hogy a törvény határozott nyilatkozata épséggel nem fölösleges.

Oly törvények, melyek a tulajdonképi kereskedelmi társulatokat kivétel nélkül határozottan mint jogi személyeket jelölik meg, tudtunkkal eddigelé csakis a következők: az olasz Codice di Commercio, a revideált belga Code de Commerce, illetve az 1873. május 18-kán kelt belga társasági törvény²⁾ és az 1862. augusztus 7-kén kelt angol társasági törvény. (An act for the Incorporation, Regulation and Winding up of Trading Companies and other Associations. Vict. 25/26. cap. LXXXIX.) Ez utóbbiról fentebb már bővebben szólottunk s itt még csak azt jegyezzük meg, hogy ezen törvény értelmében csakis legalább hét tagból álló kereskedelmi vagy egyéb társulat nyerhet testületi jogot (body corporate), úgy hogy nevezetesen a közkereseti társaságok legnagyobb része, miután ritkán állanak hét vagy még több tagból, a jogi személyek ezen osztályába nem tartoznak. Ezek általában az u. n. partnership, vagy közönséges societas fogalma alá vonatnak, s mint ilyenek jogi személyiséggel nem bírnak³⁾, bár

¹⁾ L. i. m. 181. l.

²⁾ Tudvalevőleg Belgiumban azelőtt a francia Code de Commerce állott érvényben. Ennek hiányai azonban a revisiót tévén szükségessé, ez 1855. augusztus 13-kán tényleg megkezdődött is, az egész Code de Commerce-re nézve azonban még mai napig sem fejeztetett be. A revisió ezen lassu menete a belga kormányt arra indította, hogy minden egyes revideált részt külön törvény alakjában közzétegyen. Ígyképen a társaságokra vonatkozó rész mint külön törvény ezen cím alatt hirdettetett ki: „Loi contenant le titre IX. livre I. du Code de Commerce relatif aux sociétés“. — L. az egész belga reformmunkálatról: Sachs „Die Revision des Handelsrechts in Belgien“, Stuttgart 1876.

³⁾ V. ö. Lindley i. m. I. köt. 4. l.: „The members of these (t. i. partnerships) do not form a collective whole, which is regarded as distinct from the individuals composing it; nor are they collectively endowed with any capacity of acquiring rights or incurring obligations. The rights and liabilities of a partnership are the rights and liabilities of the partners, and are enforceable by and against them individually. — L. még 218. 483. l.

egyes tekintetekben, nevezetesen a beszámítás és a társasági hitelezők separatiójának kérdésére nézve (l. fentebb) a jogi személyek sajátságaival bírnak.

Az olasz kereskedelmi törvény a következő társasági formákat ismeri (106. cz.): a közkereseti társaságot (*società in nome collettivo*), a közönséges betéti és a betéti részvénytársaságot (*società in accomandita semplice, o divisa per azioni*), és a részvénytársaságot (*società anonima*), s ezeken kívül még az alkalmi társaságot (*associazione in partecipazione*) és a kölcsönösségi társaságot vagy szövetkezetet (*associazione mutua*). A három első társaság harmadik személyekkel szemben önálló, tagjaitól különböző lényt képez:

„Le tre prime specie di società costituiscono, rispetto ai terzi, enti collettivi, separati e distinti dalle persone dei soci“ (107. cz.)

Ezen meghatározás ugyan nem a legszerencsésebb; hogy nevezetesen a kereskedelmi társaságok csak harmadik személyek irányában volnának önálló alanyok, nem áll, bár a külső viszony a döntő; az idézett cikk azonban kétségen kívül helyezi, hogy az olasz törvény a kereskedelmi társulatokat határozottan jogi személyek gyanánt tekinti, nem lehetvén feltételezni azt, miszerint az olasz törvényhozás a már említett „alaki személyegységeket“ tartotta volna szem előtt! Hogy az olasz kereskedelmi törvény egyéb intézkedései is a kereskedelmi társulatok jogi személyiségének elismerését tartalmazzák, kitűnik különösen a 108–110. cikkekből, melyek valamennyi tulajdonképi kereskedelmi társulatra vonatkoznak. Ugyanis a 108. cz. szerint a kereskedelmi társulatok önálló szék helylyel bírnak:

„La sede della società è determinata dall'atto costitutivo di essa... Nel silenzio del contratto la sede è nello stabilimento principale“.

A 109. cz. szerint az ujonnan belépő tag a társaság régiebb adósságaiért is felelős:

„Se un nuovo socio è ammesso a far parte di una società già costituita, egli risponde al pari degli altri di tutte le obbligazioni contratte dalla società prima della sua ammissione, ancorchè la ragione sociale sia mutata. Il patto contrario non ha effetto rispetto ai terzi“.

A 110. cz. szerint pedig a tagok magánhitelezői nem támadhatják meg a társaság vagyonát:

„I creditori personali di un socio, finchè dura la società, non possono far valere i loro diritti, che sulla quota di utili spettanti al medesimo, come risultano dal bilancio sociale, e società sulla quota al medesimo spettante nello stralcio“.

Sokkal nagyobb figyelmet, mint az olasz Codice di Commercio, mely különben is jelenleg revisió alatt van⁴⁾,

⁴⁾ L. erről részben Dr. A l e x y A l b e r t „Magyar Igazságügy“ III. köt. 401. s. k. l.

érdemel a belga társasági törvény, a mennyiben ezen törvény valamennyi újabb, a kereskedelmi társulatokra vonatkozó törvények közül a leggondosabb vizsgálatoknak eredménye⁵⁾ s már ez okból álláspontunk helyességére nézve a legfontosabb bizonyítékot képezi.

A belga társasági törvény öt tulajdonképi társasági formát ismer, u. m. a közkereseti-, betéti-, részvény-, betéti részvénytársaságot és a szövetkezeteket, s mindezen társasági fajok a törvélynél fogva jogi személyiséggel bírnak:

Art. 2. „La loi reconnaît cinq espèces de société commerciales :

La société en nom collectif ;

La société en commandite simple ;

La société anonyme ;

La société en commandite par actions ;

La société coopérative.

Chacune d'elles constitue une individualité juridique distincte de celle des associés“.

A törvény azonkívül elismeri az alkalmi társaságokat is, melyektől azonban a jogi személyiséget határozottan megtagadja, ez által véget vetvén Belgiumra nézve azon a francia jogtudományban uralkodó vitának, vajlon az alkalmi társaság jogi személynek tekinthető-e vagy nem:

Art. 3. Ily a en outre des associations commerciales momentanées et des associations commerciales en participation, aux quelles la loi ne reconnaît aucune individualité juridique“.

A tulajdonképi kereskedelmi társulatok a belga törvény szerint határozottan jogi személyek lévén, természetesen rájuk nézve minden a jogi személyiségből folyó következmények is állanak, miért is a törvény szükségtelennek tartotta azokat határozottan kifejezésre hozni. Így nevezetesen az önálló társasági csödről, a társasági hitelezőknek a társaság vagyonára vonatkozó előjogáról, a beszámítás kizárásáról stb. említés sem tétetik, a jogtudományra bízván, ezen önként értetendő következményeket vonni s kifejezésre juttatni.

Azon törvények közül, melyek csak egyes társasági fajok jogi személyiségét ismerik el kifejezetten, kiemelendő mindenekelőtt a német kereskedelmi törvény folytán hatályon kívül helyezett 1843. november 9-kén

⁵⁾ Azt mondja Sachs id. művének bevezetésében a belga revisióról: „Die in Belgien unternommene und gegenwärtig in ihren wichtigsten Theilen vollendete Revision des Handelsrechts verdient unter allen neueren, auf diesem Gebiete hervorgetretenen gesetzgeberischen Arbeiten besondere Beachtung, nicht allein weil dem Gesetzgeber in Belgien sein eigenes, gewerfleissiges Land ein Bild hoher und kräftiger Entfaltung von Handelsbeziehungen darbot, sondern auch, weil die Vorarbeiten zum Gesetze dort eine lange Reihe von Jahren hindurch mit einem Fleiss, einer Sorgfalt und einer Bethätigung juristischer Kraft geführt worden sind, wie sie in unseren Tagen anderwärts nur zu sehr vermisst werden!“

kelt porosz részvény-társasági törvény, melynek 8. §-a következőleg szól:

„Actiengesellschaften erlangen durch die landesherrliche Genehmigung die Eigenschaft juristischer Personen, und insbesondere das Recht, Grundstücke und Capitalien auf ihren Namen zu erwerben und in das Hypothekenbuch eintragen zu lassen“.

Ide tartozik továbbá a részben szintén már hatályon kívül helyezett 1868. június 15-én kelt szász törvény a jogi személyekről, mely a részvénytársulatokat és a szövetkezeteket ismeri el határozottan jogi személyek gyanánt, a meny nyiban ugyanis a nem kereskedelmi részvénytársulatokat valamint a szövetkezeteket kimerítően szabályozván, azokat egyéb nem nyilvánosan jogi személyekkel ugyanazon szem pont alá helyezi:

6. §. b) „Personenvereine (Genossenschaften) erlangen die juristische Persönlichkeit durch den Eintrag in das §. 70. vorgeschriebene Genossenschaftsregister.

10. §. Personenvereine, welche die Rechte einer juristischen Person erlangen wollen, (Genossenschaften) müssen ein schriftliches Statut errichten.

11. §. Das Statut muss aussprechen, dass die Genossenschaft juristische Persönlichkeit haben soll“.

A részvénytársulatokra vonatkozó részletes intézkedések a 39—55., a szövetkezetekre vonatkozó intézkedések az 56—69. szakaszokban tartalmaztatnak.

Végre kizárólag csak a részvénytársaságokat sorozza a jogi személyek közé a zürichi polgári törvénykönyv, a mennyiben a részvénytársaságokat a tágabb értelemben vett szövetkezetekhez (Genossenschaften), azaz a magánjogi testületek azon fajához számítja, melyeknél a tagoknak a testület vagyonában bizonyos részjogaik (Theilrechte) vannak, ellentétben azon magánjogi testületekkel, melyeknél a tagok ily részjogokkal nem birnak. (L. 22. s. k. §§., l. még 1342. §.)

Azon törvények közül, melyek a kereskedelmi társulatok jogi természete iránt határozott nyilatkozatot nem tartalmaznak, különös figyelmet érdemel mindenekelőtt azon törvény, mely valamennyi későbbi kereskedelmi törvénynek alapul szolgált, s mely a kereskedelmi jogra nézve valóban anyajognak nevezhető, t. i. a francia Code de Commerce. A francia jogtudománnyal szemben, melynek alig van képviselője, ki a kereskedelmi társulatokat jogi személyeknek nem tekintené, s szemben a hasonló felfogásból kiinduló francia bírói gyakorlattal, azt hinné az ember, hogy, ha nem is határozottan, de mindenesetre annál inkább közvetve nyilatkozik a Code de Commerce a kereskedelmi társulatok jogi személyisége mellett. Azonban csalódunk, mert tényleg a Code de Commerce alig tartalmaz intézkedést, mely a kereske-

delmi társulatok jogi személyiségét visszatükröztetné, még a részvénytársulatok tekintetében sem, hacsak utóbbiakra nézve a részvényesek korlátozott felelősségét⁶⁾ nem akarjuk ily felfogásra visszavezetni, mint azt *Renaud* teszi⁷⁾. Legfeljebb a társulatok önálló csődjéből, a kereskedelmi társulatok nyilvántartására vonatkozó intézkedésekből s azon ellentétből, mely e tekintetben az alkalmi társaság és a tulajdonképeni kereskedelmi társaságok között fennáll, lehetne némileg a kereskedelmi társulatok jogi személyiségére következtetni.

De ha a *Code de Commerce* alig hozható fel a kereskedelmi társulatok jogi személyisége mellett, úgy másrészt azt sem lehet mondani, hogy a *C. de C.* intézkedései e felfogás ellen szólnak. Tökéletesen igazolatlan nevezetesen *Jolly* állítása, miszerint a *Code de C.* szerkesztői a részvénytársaságot (tehát a közkereseti és betéti társaságot is) közönséges társaságoknak tekintették s hogy a törvény szerkesztésénél e felfogásból indultak ki⁸⁾. Mert ha igaz is, hogy a *Code de Commerce* előkészítésénél és tárgyalásánál egy szó sem hangzott arról, hogy a kereskedelmi társulatok jogi személyek, úgy mégis az ellenkező felfogást sem találjuk kifejezve. Azonban említés igenis tétetik a kereskedelmi társulatok jogi személyiségéről a *Code de procedure civile*-re vonatkozó előtanácskozás alkalmával⁹⁾, a mint hogy tényleg ezen törvénykönyvből magából, valamint a *Code civil* egyes helyeiből szintén kitűnik, hogy a francia törvényhozó a kereskedelmi társulatokat a magánjogi társulatokkal ellentétbe helyezte és önálló alanyoknak tekinté¹⁰⁾.

Valamint a *Code de Commerce*, úgy az azt módosító későbbi francia törvények, nevezetesen a jelenleg érvényben álló 1867. július 24-kén kelt törvény (*Loi sur les sociétés*) sem tartalmazznak oly intézkedést, melyből a kereskedelmi társaságok jogi személyiségére határozottan következtetni lehetne, époly kevésbé azonban oly intézkedést, mely e felfogás ellen szólna.

⁶⁾ Art. 33. „Les associés (részvényesek) ne sont passibles que de la perte du montant de leur intérêt dans la société“.

⁷⁾ L. i. m. 184. l.

⁸⁾ L. i. h. 322. l.: „Immerhin bleibt es beachtenswerth, dass die Redactoren dieses Gesetzbuchs, denen man zum mindesten den glücklichen Tact nicht absprechen wird, die Natur der Rechtsverhältnisse so zu erfassen, wie sie in den Vorstellungen des Volkes lebte, die Actiengesellschaft als eine wahre Gesellschaft betrachteten, und damit die Absicht abwiesen, als bezögen sich die Verhältnisse derselben wahrhaft auf eine juristische Person, auf ein von den einzelnen Theilnehmern verschiedenes und diese verdrängendes, neugeschaffenes Rechtssubject“. -- *Jolly* ellenl. *Renaud* i. i. m. 184. l.

⁹⁾ L. *Loi de Législation civile, commerciale et criminelle de la France ou Commentaire et complément des cinq codes français*. 1826–1831. XI. köt. 45. l.

¹⁰⁾ L. fentebb I. fejezet.

Áttérvén a bennünket közelebből érdeklő német kereskedelmi törvényre, azt találjuk, hogy ez a kereskedelmi társulatok jogi természete iránt határozottan szintén nem nyilatkozik. Míg azonban a Code de Commerce alig tartalmaz olynemű intézkedést, melyből a kereskedelmi társulatok jogi személyiségét következtetni lehetne s ennek daczára a francia jogtudomány és bírói gyakorlat soha sem haboztak a kereskedelmi társulatok jogi személyiségét elismerni: addig a német kereskedelmi törvény ép ellenkezőleg annyi intézkedést tartalmaz, melyek a kereskedelmi társaságok jogi személyiségét visszatükröztetik, hogy méltán csodálkozhatunk azon, miszerint az uralkodó német elmélet és gyakorlat legalább részben a kereskedelmi társulatok jogi személyisége ellen nyilatkozott.

Azon összefüggésnél fogva, mely a német és a magyar kereskedelmi törvény között fennáll és szemben azon tényvel, hogy mindaz, a mi a német kereskedelmi törvény magyarázatára szolgál, közvetve a magyar kereskedelmi törvény helyesebb megértését is elősegíti — nem lesz talán fölösleges, ha a német kereskedelmi törvénynek épen a jelen kérdésre nézve felette érdekes előmunkáitait is közelebből tekintetbe vesszük.

A német kereskedelmi törvény alapját tudvalevőleg az 1857-ki porosz kereskedelmi törvényjavaslat (Entwurf eines Handelsgesetzbuchs für die Preussischen Staaten) képezte. E javaslat a kereskedelmi társulatok jogviszonyainak szabályozásánál határozottan a jogi személy fogalmából indult ki, a mi kitűnik, ha annak főbb intézkedéseit és a javaslat indokolását (Motive) tekintjük. Ugyanis a javaslat IX. fejezete (85—90. cz.) a kereskedelmi társulatokról általában intézkedvén, következőket állapított meg:

Art. 87.: „Jede Handelsgesellschaft als solche hat selbständig ihre Rechte und Pflichten und ihr besonderes Vermögen; sie kann vor Gericht klagen und verklagt werden; sie kann auf ihren Namen Grundstücke und Forderungen erwerben“.

Art. 88. Das Vermögen der Gesellschaft haftet den Gläubigern der Gesellschaft vorzugsweise.

Die Privatgläubiger eines Gesellschafters haben nur auf Dasjenige Anspruch, was demselben bei der Vertheilung des Gewinnes und der Auseinandersetzung zufällt.

Art. 89. Wer in eine bestehende Handelsgesellschaft eintritt, muss gleich jedem anderen Gesellschafter alle vor seinem Eintritt eingegangenen Verbindlichkeiten anerkennen.

Art. 90. Der ordentliche Gerichtstand einer Handelsgesellschaft ist bei dem Handelsgerichte des Bezirks, in welchem die Gesellschaft ihre Hauptniederlassung hat“.

Ezekén kívül a javaslat valamennyi kereskedelmi társulatra nézve közösen még következőket állapított meg:

Art. 811. „Was Jemand einer Handelsgesellschaft schuldet oder von ihr zu fordern hat, kann mit demjenigen, was derselbe nur von einzelnen

Gesellschaftern zu fordern hat, oder ihnen schuldet, in Ansehung des Gesellschaftsvermögens nicht compensirt werden.

Art. 993. Auf den Grund der Zahlungseinstellung der Gesellschaft ist über das Gesellschaftsvermögen ein selbständiger Conkurs in dem ordentlichen Gerichtsstande der Gesellschaft zu eröffnen.

Art. 994. An dem Concourse über das Gesellschaftsvermögen sind nur die Gläubiger der Gesellschaft Theil zu nehmen berechtigt*.

Hogy ezen intézkedések határozottan a javaslat szerkesztőinek abbéli felfogásának felelnek meg, miszerint a kereskedelmi társulatok jogi személyek, kitűnik az indokolásból, mely többi között következőleg hangzik (46. l.):

„Wenn die Lehre von den Handelsgesellschaften, abgesehen von den übrigen Handelsverträgen in einem eigenen Abschnitt und in unmittelbarem Anschluss an die Bestimmungen vom Handelsstande aufgestellt ist, so liegt die Erwägung zu Grunde, dass die Handelsgesellschaft in der Gesetzgebung als eine eigene Persönlichkeit, als ein Subject von selbstständigen Rechten und Pflichten erscheint“ — és: „Die Handelsgesellschaft hat sich zwar auf der Grundlage der römisch-rechtlichen Societät entwickelt, es hat aber auf ihre Entwicklung das Bedürfniss des Verkehrs einen so bestimmenden Einfluss ausgeübt, dass die Aehnlichkeiten mit der gewöhnlichen civilrechtlichen Gesellschaft nach und nach verwischt worden sind. Bei den jetzigen Verkehrsverhältnissen würde der Betrieb eines Gesellschaftshandels thatsächlich unmöglich sein, wenn, wie dies nach römisch-rechtlichen Grundsätzen der Fall sein müsste, jedes einzelne der Gesellschaft gehörige Vermögensstück im gemeinschaftlichen Eigenthume der einzelnen Theilnehmer stände, und jede Gesellschaftsschuld oder Forderung von Rechtswegen unter die Gesellschafter getheilt wäre. Im Handelsleben wird vielmehr allgemein angenommen, dass die Handelsgesellschaft als solche ein besonderes, von dem Einzelvermögen der Gesellschafter rechtlich unterschiedenes Handelsvermögen besitze, in Beziehung auf welches sie selbstständige Rechte und Pflichten hat“.

A porosz javaslat ezen felfogása a nürnbergi tanácskozmány tagjai előtt csak kevés helyesléssel találkozott. A javaslat 87. cikkére nézve többen azon éreztet fejezték ki¹¹⁾, hogy azt a közkereseti társaságra alkalmazni nem lehet, mások még kiemelték, hogy a kereskedelmi társulatokat általában nem lehet egy közös szempontra visszavezetni, miért a javaslat 87—90. cikkei mint általános rész elhagyandók és kellően szétbontandók volnának. Magára a 87. cz. lényegére nézve egy részről felhozott, hogy a kereskedelmi társulatokat nem lehet jogi személyeknek tekinteni, míg mások az ellenkező felfogás védelmére keltek. Egy harmadik nézet oda terjedt, hogy a kérdés a törvényben meg ne oldassék, hanem a tudományra bizassék s csak azon intézkedések vétessenek föl, melyek nélkülözhetlenek. Végre különös kifogást talált ezen cikk azért is, mert szerinte a kereskedelmi társulatoknak szabadságukban állana ingatlanokat szerezni.

¹¹⁾ L. Protocolle XIX. ülés. 154. s. k. l.

Az élénk vitának az lett a vége, hogy szavazásnál a jogi személy elve 10 szóval 4 ellen elvettetett, minek folytán a 87. cikkben az „als solche“ és „selbstständig“ szavak töröltettek. Egyéb tekintetben a tanácskozás elhalasztatott s csak a 32. ülésben vétetett ismét föl¹²⁾. Ebben egyetértés támadt az iránt, hogy a javaslat 87.—90. cikkei nem bocsáthatók mint általános rész a kereskedelmi társulatokról szóló intézkedésék elé, minek folytán ezen cikkek az egyes társulati fajokra nézve külön jöttek eldöntés alá, úgy azonban, hogy a 87. cz. a közkereseti és betéti társaságra nézve eltérőleg formulázott, mint a részvénytársulatra nézve. Ezen eltérő formulázás a törvénybe is átment, úgy hogy a 111. cz., mely a közkereseti és a 164. cz., mely a betéti társaságra vonatkozik, a törvényben következőleg hangzik:

„Die Handelsgesellschaft (Commanditgesellschaft) kann unter ihrer Firma Rechte erwerben und Verbindlichkeiten eingehen, Eigenthum und andere dingliche Rechte an Grundstücken erwerben, vor Gericht klagen und verklagt werden“.

míglén a részvénytársulatra vonatkozó 213. cz. így szól:

„Die Actiengesellschaft als solche hat selbständig ihre Rechte und Pflichten, sie kann Eigenthum und andere dingliche Rechte an Grundstücken erwerben; sie kann vor Gericht klagen und verklagt werden“.

A részvénytársaságra vonatkozó ezen utóbbi formulázás különben a második olvasásnál¹³⁾ még élénk megtámadtatásban részesült. Némelyek a részvénytársaságot époly kevéssé kívánták jogi személyiséggel felruházni, mint a közkereseti és betéti társaságot s ugyanazért ezen eltérő fogalmazást, mint a jogi személyiség elismerését tartalmazó intézkedést, elvetendőnek találták; mások legalább a részvénytársaság jogi személyiségét kívánván menteni, az eltérő formulázást mint a jogi személyiség kifejezését elfogadták, míg a képviselők közül többen kinyilatkoztatták, hogy ők az eltérő fogalmazást elfogadják ugyan, annélkül azonban, hogy ezáltal a részvénytársulat jogi személyiségét elismernék. Szavazásnál a szerkesztő bizottság fentebbi eltérő formulázása 9 szóval 6 ellen elfogadtatott.

A porosz javaslat azon intézkedései, melyek a kölcsönös beszámítás kizárására, az önálló csödre, a végrehajtásra stb. vonatkoznak, mint egyenes kifolyásai a kereskedelmi társulatok jogi személyiségének, még határozottabb ellenmondásra találtak¹⁴⁾, s jöllehet ezen intézkedések elfogadása mellett fontos érvek hozattak fel, bár maga a jogi személy kérdése gondosan eltakartatott, s a fősúly inkább a társasági vagy önállóságára fektetett, mely önállóság daczára az egyes tagok az

¹²⁾ L. Protocolle 275. s k. l.

¹³⁾ L. Protocolle 125. ülés 1039. s k. l. — ¹⁴⁾ L. Protocolle 137. ülés 1133 s. k. l.

alanyok; jóllehet a tanácskozmány kereskedő tagjai is az elfogadás mellett nyilatkoztak: az érintett intézkedések mégis 9 szóval 7 ellen elvették.

Mindazonáltal ezen intézkedések a törvénybe mégis belejöttek, nem jogszerű uton ugyan, de mégis belejöttek. Ugyanis azon szünet közben, mely a nürnbergi tanácskozmány működésében a második olvasás után beállott s mely már azt sejteté, hogy az egész mű befejezetlen fog maradni, a porosz, osztrák és bajor kormány kölcsönösen abban állapodtak meg, hogy a nürnbergi tanácskozmány végeredményét csak úgy fogják saját államaikban elfogadni, s törvény erejével felruházni, ha többi között a porosz javaslat utóbb említett intézkedései a tanácskozmány által elfogadtatnak; mely megállapodás egy 1860. október havában kelt köriratban a többi állammal is közöltetett. Ez kétséggel a három legnagyobb állam által a kisebb államokon elkövetett erőszak volt s egyes képviselői az ujonnan összeült tanácskozmánynak nem is mulasztották el óvást emelni ezen erőszak ellen. De mit volt mit tenni? Ha a három kormány álláspontja visszautasították, vége van az egyetemes német kereskedelmi jog iránti minden reménynek, a nürnbergi tanácskozmány eredmény nélkül feloszlott s hosszú évek nehéz munkája hiabavaló lett volna. E kényszerhelyzetben a tanácskozmány a három kormány közös megállapodásait végre mégis elfogadta¹⁵⁾, s ilyképen a tanácskozmány akaratanul bár, de mégis diadalra segíté a porosz javaslat eredeti felfogását.

E diadal igaz, nem volt teljes! A javaslat 87—90. cikkeinek, mint általános résznek elejtése, a 87. cz. különböző formulázása a törvény 111., 164. és 213. cikkeiben, a tanácskozmány többségének azon bár nem határozott nyilatkozata, hogy a kereskedelmi társaságok nem jogi személyek: mindez elég okot szolgáltatott arra, hogy a törvény legeltérőbb magyarázatoknak vettessék alá, mindenki a törvényt úgy magyarázván, a mint az nézetének a kereskedelmi társulatok jogi természetéről megfelelt.

A kik a részvénytársaság jogi személyiségét szemben a közkereseti és betéti társasággal elismerik, a fősúlyt a 213. cz. re s azon különbségre fektetik, mely ezen cikk és a 111. illetve 164. cikk között fennáll. Így különösen R e n a u d¹⁶⁾. A kik pedig tovább menve a jogi személyiséget valamennyi kereskedelmi társulatnak vindikálják, azok kiemelik, hogy az idézett cikkek között csak külső és lényegtelen különbség forog fenn¹⁷⁾, s hogy, ha a részvénytársaságot tekintjük jogi

¹⁵⁾ 551. ülés. Protocolle 4520. s k. l.

¹⁶⁾ L. i. m. 187. s k. l. — ¹⁷⁾ L. Anschütz-Völderndorff i. m. II. 9. l.

személynek, ezen minőséget annál kevésbé lehet a közkereseti és betéti társaságtól megtagadni, mert a törvény egyéb intézkedései, nevezetesen a 119—122. czikkek, melyek a magánhitelezőnek a végrehajtást a társaság vagyonára megtiltják, a kölcsönös beszámítást kizárják, önálló csődöt statuálnak stb. — szintén a jogi személy elvének kifolyásai. Végre a kik a kereskedelmi társaságokat a magánjogi társaságokkal azonosítják, azok arra hivatkoznak, hogy a törvény maga sehol sem mondja ki a kereskedelmi társulatok jogi személyiségét; hogy a nürnbergi tanácskozmány határozottan a kereskedelmi társulatok, még pedig a részvénytársulatok jogi személyisége ellen is nyilatkozott, a menyinyiben, ha a 213. cz. jelen szerkezetében 9 szóval 6 ellen elfogadtatott is, mégis több képviselő, tehát legalább kettő, kinyilvánítá, miszerint ezáltal a részvénytársaság jogi személyiségét még nem akarják elismerni¹⁸⁾; végre, hogy a 213. cz. teljesen ellensúlyoztatik a 216. cz. által, mely szerint:

„Jeder Actionär hat einen verhältnissmässigen Antheil an dem Vermögen der Gesellschaft.“

mi világosan mutatja, hogy a törvény az egyes részvényeseket tekinti a társasági vagyon tulajdonosai gyanánt¹⁹⁾.

Hasonló ellentétek mutatkoztak a német kereskedelmi törvény gyakorlati alkalmazásánál. Minden egyes német állam főtörvényszéke önálló felfogást tanusított, majd a kereskedelmi társulatokat kivétel nélkül jogi személyeknek tekintvén, majd nem, majd csak a részvénytársaságot — míg végre ezen bírósági magyarázat különbözősége a német birodalmi kereskedelmi főtörvényszék 1869-ben történt felállításával a német kereskedelmi törvénykezés egységes alapra való fektetése folytán, megszűnt. Hogy a német bir. ker. ítvszék a közkereseti és betéti társaságot jogi személyeknek nem tekintti, hanem hogy a törvény egyes intézkedéseit a társasági vagyon önállóságából törekszik kimagyarázni, azt a közzölt döntvények eléggé tanusítják. A részvénytársaság jogi természetére fölött a törvényszék még nem talált alkalmat praejudicialiter nyilatkozni.

Ha elfoglatlanul vizsgáljuk a német kereskedelmi törvénykönyv intézkedéseit, úgy csakugyan nem vagyunk képesek azokat másként magyarázni, mint ha felteszszük, hogy a kereskedelmi társulatok kivétel nélkül jogi személyek. Hogy a törvény ezt világosan ki nem mondja, az legkevésbé sem szólhat ezen magyarázat ellen, és tökéletesen helyesen mondja **Anschütz**:

„Wenn die wesentlichsten charakteristischen Kennzeichen der juristischen Persönlichkeit in den einzelnen Rechtsvorschriften über ein bestimmtes Rechtsinstitut wiederkehren, so ist auf indirektem Wege

¹⁸⁾ L. Thöl i. m. I. 463. I. 5. jegyz. — ¹⁹⁾ L. Thöl u. o. I, 459. l.

die juristische Persönlichkeit desselben vom Rechte selbst so gut und so wohl anerkannt, als im Falle einer direkten und ausdrücklichen Ertheilung der Korporationsrechte“²⁰⁾.

Hogy a nürnbergi tanácskozmány a kereskedelmi társulatok jogi személyiségének felfogása ellen nyilatkozott, a mit különben nem lehet határozottan a tanácskozmány jegyzőkönyveiből kiolvasni, szintén nem lehet mérvadó, midőn a törvény maga a törvény szerkesztőinek akaratát desavouálja. Hogy a törvény 216. cikke az egyes részvényeseket tekinténé a társasági vagyon alanyai gyanánt, az azért nem áll, mert mint Renaud helyesen kiemeli, az „Antheil“ szó nem jogi műszó, s mert a 216. cz. a 213. cikkel kapcsolatba hozva nem jelenthet egyebet, mint hogy a részvényeseknek aránylagos igényük van a társasági vagyonban a társaság feloszlása esetére, valamint a társaság nyereségeire annak fennállása alatt — nem pedig közöstulajdont²¹⁾. A mi a 213. cz. eltérő formulázását illeti szemben a 111. és 164. cikkeekkel, úgy ebben, ha elfogulatlanul ítélünk, csakugyan nem találhatunk lényeges különbséget, mert akár mondassék: a részvénytársaság mint ilyen bír önálló jogokkal stb., akár pedig, hogy a társaság czége alatt szerez jogokat stb. — az egyre megy, mert tényleg a részvénytársulat is czége alatt, s a közkereseti és betéti társaság is mint ilyen szerez jogokat, vállal kötelezettségeket stb. Hogy a német tudósok e fölött még vitatkozni is tudnak, azt mi, kik ezen vitának objektív nézői vagyunk, nem tudjuk megérteni, még kevésbé azt, hogy ezen különböző formulázás általában miért jött bele a törvénybe? Ha a nürnbergi tanácskozmány a kereskedelmi társulatokat nem akarta jogi személyeknek elismerni, akkor egészen indokolatlan volt, akár az egyik, akár a másik formulázást elfogadni!

Hogy különösen még a törvénynek azon intézkedései, melyek a 119—122. cikkeekben foglaltatnak, nem magyarázhatók másként, mint a kereskedelmi társulatok jogi személyiségéből, az előbbi fejezetben eléggé kimutattuk.

A kereskedelmi társulatok jogi személyiségére mutat a német kereskedelmi törvény rendszere is. Mig ugyanis a közkereseti-, betéti-, betéti részvény- és részvénytársaság a második könyvben, addig az alkalmi és a nevezetlen társaság (stille Gesellschaft) a tulajdonképi kereskedelmi társulatoktól egészen elkülönítve a harmadik könyvben tárgyalatik. A második könyv felirata: „Von den Handelsgesellschaften“, a harmadiké: „Von der stillen Gesellschaft und von der Vereinigung zu einzelnen Handelsgeschäften für gemeinschaftliche Rechnung“ — a mi eléggé mutatja, mennyire

²⁰⁾ L. Anschütz-Völderndorff i. m. II. 8. l.

²¹⁾ L. Renaud i. m. 189. l.

akarta a törvény a tulajdonképi kereskedelmi társulatokat a nem tulajdonképiektől, melyeknek egyike a közönséges societas szempontja alá esik, megkülönböztetni, jóllehet a törvény külső rendszere ezáltal egyáltalában nem nyert, tekintve hogy a harmadik könyv mindössze csak 21 czikkből áll.

Végül el nem mulaszthatjuk kiemelni azon, a kereskedelmi társulatok jogi személyiségének ellenesei által divatba hozott magyarázati eljárást, mely szerint mindenütt, hol a törvény határozottan társaságról szól (*Gesellschaft*), ez úgy magyaráztatik, mintha a törvény társtagokat (*Gesellschafter*) tartott volna szem előtt. E magyarázati eljárást különösen Thöl, de a közkereseti és betéti társaságra nézve még Hahn is követi — a midőn persze könnyű a törvényből kiolvasni, hogy a tagok az alanyok, nem pedig a társaság mint ilyen. Hogy ezen magyarázati eljárás teljesen jogosulatlan, kitűnik abból, hogy a törvény mindenütt teljesen öntudatosan használja a társaság szót, s ha a tagokról akar szólni, mindig a „*Gesellschafter*“ szót használja, sőt akárhányszor a társaságot határozott ellentétbe helyezi a tagokkal.

Valamint a német kereskedelmi törvény a kereskedelmi társulatok, úgy a német szövetkezeti törvények a szövetkezetek jogi természetéről nem nyilatkoznak határozottan. Ezt kimondani pedig annál szükségesebb lett volna, mert a német törvényhozók eléggé meggyőződhettek a kereskedelmi törvény alapján arról, minő eltérő magyarázat támad, ha a törvény határozottan nem szól. Hogy közvetve a szövetkezeti törvények is elismerik a szövetkezetek jogi személyiségét, kitűnik nevezetesen abból, hogy a német kereskedelmi törvény bevágó s a jogi személyiséget kifejező intézkedései majdnem szóról szóra lettek átvéve a szövetkezeti törvényekben. Így nevezetesen az 1867. márczius 27-kén kelt porosz szövetkezeti törvény 10. §-a, a porosz törvényen sarkalló 1868. július 4-kén kelt északnémet, most német birodalmi szövetkezeti törvény 11. §-a, a német törvény mellett érvényben maradt bajor 1869. ápril 29-kén kelt szövetkezeti törvény 11. §-a, végre az 1873. ápril 9-ki osztrák szöv. törv. 12. §-a teljesen megfelel a német kereskedelmi törvény 111., ill. 164. czikkeinek. Hasonlóképen a német k. t. 119—122. czikkei is, a szövetkezeteknek megfelelő formulázással lettek átvéve a szövetkezeti törvényekbe.

Ha végül a magyar kereskedelmi törvényt tekintjük, azt találjuk, hogy jóllehet ez sem nyilváníti ki határozottan, miszerint a kereskedelmi társaságok jogi személyek, mégis kétségbe alig vonható, hogy azokat közvetve szintén jogi személyek gyanánt ismeri el. Erre mutat mindenekelőtt a törvény 63. szakasza, melynél fogva „a kereskedelmi

társulatok cégük alatt jogokat szerezhhetnek, kötelezettségeket vállalhatnak, ingatlan javakra tulajdont s egyéb jogokat szerezhhetnek, felperesi és alperesi minőségben perben állhatnak — egy intézkedés, mely úgy a közkereseti és betéti — mint a részvénytársaságra és szövetkezetre terjed ki. Hogy a törvény a közkereseti és betéti társaságot is mint jogi személyt fogja fel, kitűnik nevezetesen a 89., 95., 96. és 97. szakaszokból, valamint egyéb intézkedésekből, melyekre már fentebb reflektáltunk. Hogy a 163. §. szerint „minden részvényt a társasági vagyron aránylagos része illeti” — úgy ez annnyival kevésbé szól a részvénytársaság jogi személyisége ellen, mert ugyanazon §. második bekezdése világosan kimondja, hogy: „a befizetett összeget a részvényes- a 154. §. esetét kivéve — vissza nem követelheti s a társaság fennállása alatt csak azon tiszta haszonra tarthat igényt, mely az alapszabályok szerint a részvényesek közt felosztás alá kerül”. A 163. §. első bekezdése tehát voltaképen nem jelent mást, mint hogy a részvényesek a társaság feloszlása esetére követelhetnek aránylagos részt a társasági vagyronban, mint azt még külön a 204. §. is kimondja.

A „kereskedelmi törvényjavaslat és a tárgyalására egybehívott értekezlet jegyzőkönyvei”-ből különben még kitűnik, hogy az értekezlet is határozottan azon felfogásból indult ki, miszerint a kereskedelmi társulatok kivétel nélkül jogi személyek. A XIII. ülésben ugyanis arról lévén szó, valjon külön szakaszban soroltassanak-e fel a kereskedelmi társulatok azon fajtái, melyek a törvényben szabályozandók, a felsorolás mellett felhozott: „hogy jogi személyekről lévén szó, melyeknek a törvény intézkedése adja létjogát s melyeknek fogalma az elméletben nem is egészen tisztázott, világosan ki kell mondani, mit akar a törvény jogi személynek tartani” (76. l.) — Hogy a törvény szerkesztőinek ezen felfogása a törvényhozó akaratával is összhangzó — nincs okunk kétségbe vonni, habár részünkről Goldschmidt²²⁾ ellenében igazat kell adnunk Hahn Frigyesnek²³⁾, miszerint a törvény hozó akaratá, még ha az ellenkező ki sem tűnik, nem szükségképpen azonos a törvény szerkesztők akaratával. —

²²⁾ L. Handbuch des Handelsrechts 2. kiad. I. köt. 313. l.

²³⁾ L. i. m. Einleitung LVII. lap.